

de internationale

Bijlage bij De Internationale nummer 22

Amsterdam, april 1987

Beste abonnee,

Hierbij ontvangt U het nieuwe nummer van DE INTERNATIONALE. Twee dingen zullen U daarbij opvallen. In de eerste plaats dat dit nummer enkele weken te laat bij U in de bus valt. En in de tweede plaats dat de vormgeving van DE INTERNATIONALE geheel vernieuwd is. Die vertraging is grotendeels te wijten aan het feit dat we hebben moeten experimenteren met die nieuwe vormgeving.

We hopen hiermee het blad aantrekkelijker en overzichtelijker te maken. We horen heel graag wat U daarvan vindt. Zoals gezegd, het is een experiment en we staan open voor kritieken en suggesties. Graag zelfs.

Dat geldt niet alleen voor de vormgeving. De redactie van DE INTERNATIONALE ontvangt graag reacties van lezers/lezeressen op ons blad: kritieken op artikelen, suggesties voor thema's en onderwerpen, discussiebijdrages naar aanleiding van verschenen artikelen of van gebeurtenissen.

De socialistiese en feministiese discussie in brede linkse kring is nogal armoedig in Nederland. DE INTERNATIONALE probeert een bijdrage te leveren aan die discussie. Maar dat kan nooit een taak zijn van alleen de redactie. Wij zijn daarbij afhankelijk van onze lezers/lezeressen.

Dus nogmaals, hebt U kritieken, suggesties, discussiebijdragen, laat het ons weten.

We willen U er bij deze meteen op wijzen dat het mogelijk is om een gratis proefnummer van DE INTERNATIONALE aan te vragen. Dus als U vrienden of bekenden heeft die U graag eens kennis wilt laten maken met ons blad, vraag dan een gratis proefnummer aan. Ook voor de verdere verspreiding van ons blad zijn we afhankelijk van de abonnees.

Bij voorbaat dank en vriendelijke groeten,
namens de redactie,
Rob Gerretsen.

redactioneel

De Rotterdamse havenstaking

Het konflikt in de Rotterdamse haven is van een scherpste en van een duur, die zeldzaam zijn binnen de huidige Nederlandse verhoudingen. Het beeld dat uit de media over de stukgoedakties naar voren komt is er één van een incident. Een verouderde bedrijfstak, die draait met een miljoenenverlies en met strijdbare, maar 'ouderwetse' werknemers. En in het beste geval volgt de pers het standpunt van Hans van Mierlo: beide partijen hebben gelijk. De werkgevers, want het is onmogelijk om te blijven werken met een miljoenenverlies. En ook de werknemers, want er wás afgesproken dat gedwongen ontslag tot en met 1990 niet aan de orde zou zijn. Maar de stakingsakties hebben voor geen van beiden nut, die zorgen alleen maar voor een nog snellere afbraak van de stukgoedsektor in Rotterdam

De pers en Van Mierlo hebben ongelijk. De stakingsakties in de Rotterdamse haven zijn verre van een achterhoedegevecht in een verdwijnende sektor. De inzet van het konflikt is een ver-

gaande afbraak van verworvenheden van de arbeiders in de hele havensektor in Nederland. In de stukgoed zelf breken de ondernemers het Van der Louw-akkoord uit 1985 open door 350 gedwongen ontslagen aan te zeggen. Aan de ene kant is dat gedwongen ontslag het drukmiddel om een vergaande flexibilisering door te voeren. Verruiming van werktijden, werken als er werk is, thuis zitten als het slap is. En de invoering van gekombineerde en dus flexibelere functies. Dat op zijn beurt zal weer een vermindering van arbeidsplaatsen en dus ontslag op termijn betekenen. Want met minder, maar meer flexibele arbeiders, kan dan dezelfde hoeveelheid werk gedaan worden. En aan de andere kant lopen de ondernemers met het nu aangekondigde ontslag vooruit op een systeem waar ze eigenlijk heen willen. Zo min mogelijk vaste arbeiders, geen overeenkomsten meer met de vakbonden over arbeidsplaatsen, maar mensen aannemen als er werk is en ontslaan als er geen werk is. Vergelijkbare plannen hebben de ondernemers in de andere

sektoren in de haven van Rotterdam en in de andere havens in Nederland. Flexibel, met minder mensen en liefst nog met inleveren van prijskompensatie en van allerlei toeslagen. Om zover te komen is het voor de ondernemers nodig de vakbondsmacht in de haven te breken. Dat is de belangrijkste reden van hun stugge vasthouden aan de eigen plannen, ondanks wekenlang durende stakingsakties.

Waarom komen de ondernemers juist nu, een jaar na het afsluiten van het Van der Louw-akkoord, met een frontale aanval op de verworvenheden van de arbeiders? Natuurlijk speelt mee dat de ondernemers in 1985 nog wat optimistischer waren over mogelijke positieve gevolgen van het aantrekken van de economie. Dat valt in de praktijk tegen. Maar belangrijker is het optreden van de tweede regering Lubbers. De ondernemers weten zich gesteund door de feitelijke verkiezingsoverwinning van rechts en opnieuw een rechtse regering. Een regering die een beleid voert dat gericht is op vergroting van de winstmarges. Ondermeer door het bedrijfsleven te 'bevrijden' van allerlei verworvenheden van de arbeidersbeweging: werktijden, ontslagbescherming, stakingsrecht, koppeling van lonen en uitkeringen. De flexibiliseringsplannen van de havenbaronnen passen precies in het idee van Lubbers over de toekomst van de economie. Bij verschillende overheidsbedrijven worden vergelijkbare projecten doorgevoerd, al dan niet door middel van privatisering. De suggestie van de regering en de minister van Sociale Zaken dat zij geen partij kiezen is dan ook slechts schone schijn. Vanaf het begin van het havenconflict drong Sociale Zaken er bij de vakbonden op aan de flexibilisering te aksepteren. En daar gaat het de ondernemers nu juist om.

Voor de ondernemers is het belang van het conflict in de haven meer dan duidelijk. Het VNO heeft dan ook alle steun toegezegd aan de SVZ. Als de ondernemers in de haven er in slagen ten minste een deel van hun plannen te realiseren, dan zal dat stellig gevolgen hebben voor het tempo en de brutaliteit waarmee ook ondernemers in andere sectoren flexibilisering en ontslagen zullen doorvoeren. Want als het in de haven kan, waar de organisatiegraad en strijdbaarheid van de arbeiders één van de hoogste is in Nederland, dan kan het elders zeker.

Voor de arbeidersbeweging is de havenstaking van even groot belang. In de eerste plaats in de haven zelf. Het doorvoeren van de ondernemersplannen betekent een ondergraving van de eenheid van de havenwerkers in Nederland. Eenheid tussen vaste arbeiders en de arbeiders in de SHB-pool. Eenheid tussen de verschillende sectoren in de haven. En eenheid tussen havenarbeiders in Rotterdam en in de andere havens in het land. Daarnaast zal de vakbondskracht aangetast worden door een onzekere arbeidspositie van veel havenwerkers. Flexibilisering zal al snel tot nieuwe ontslagen leiden. De huidige voorstellen van de SVZ geven dat al aan. Zo willen ze elk half jaar het 'overkompleet' opnieuw berekenen. En dan zonedig 'overtollige' arbeiders wegwerken in een dumppool voor negen maanden, op 80 procent van het loon en vervolgens eruit.

De Vervoersbond-FNV houdt vast aan de eis 'geen gedwongen ontslagen' en heeft ervoor gekozen daarvoor ook de strijd aan te gaan. De vakbeweging als geheel lijkt het belang en de hardheid van de strijd in de haven te onderschatten. Om de strijd te winnen is verbreding en solidariteit noodzakelijk. Verbreding van de akties naar andere sectoren in de haven en naar andere

havens in het land. Daar spelen vergelijkbare problemen en lopen de CAO's af. De akties beperken tot de stukgoed in Rotterdam betekent een grote inperking van de potentiële kracht van de strijd. Het is zeer de vraag of akties alleen in de Rotterdamse stukgoed tot voldoende succes zullen kunnen leiden.

De solidariteit met de havenakties door andere bonden en de FNV komt slechts mondjesmaat op gang. Ook binnen de Vervoersbond zelf (wegvervoer, NS, streekvervoer e.d.). Voor de FNV-top en voor de leiding van bijvoorbeeld de Industriebond zal daarbij meespelen dat de strijd in de haven nu juist een voorbeeld is van een richting in het vakbondsbeleid, waar zij absoluut niet heen willen. Een beleid, gebaseerd op de belangrijkste eisen van de arbeiders zelf en op strijd voor die eisen. De FNV-leiding verwacht meer van 'redelijkheid', mee-denken en mee-praten met de ondernemers en heeft in alle gevallen oog voor de bedrijfsresultaten. De ervaringen met het Van der Louw-akkoord en met het overleg tussen de SVZ en de bonden zijn nu juist voorbeelden dat 'redelijkheid' en overleg de ondernemers echt niet afhouden van het doorvoeren van verslechteringen.

Voor strijdbare FNV-leden en voor het opbouwen van een oppositie tegen de lijn van Hans Pont en Dick Visser zijn de havenakties en de solidariteit daarmee dan ook van groot belang. Een overwinning in de haven zal een stimulans zijn om ook in andere sectoren de strijd aan te gaan. En de discussie over de FNV en de hele vakbeweging in het jaar 2000 kan door de havenakties een stimulans krijgen in de goede richting. Die van het opbouwen van een grote en strijdbare vakbeweging, gebaseerd op de belangen van alle arbeiders en arbeidsters.

12 maart.

Sexueel geweld

Bestrijding is niet meer te stuiten

Het komt op alle funktienivo's voor, zo wees onderzoek uit. Toch begint het pas de laatste paar jaar bespreekbaar te worden. Ongewenste intimiteiten: ongewenste, seksueel getinte aandacht van mannen voor vrouwen. Het lijkt in onze kultuur ingebakken. Vrouwen als lustobjekt, mannen die zich verregaande aantasting van de persoonlijke integriteit denken te kunnen permitteren. Groepen als Vrouwen Tegen Seksueel Geweld, Tegen Haar Wil, en speciale opvanghuizen voor mishandelde vrouwen bleken nodig om deze ernstige vormen van seksisme aan de kaak te stellen. En om hulpverlening van de grond te krijgen.

Verkrachting en aanranding zijn niet de meest voorkomende verschijnselen. Veel vaker hebben vrouwen te maken met 'subtiele' vormen van ongewenste aandacht. Bijvoorbeeld op het werk en op school. Meisjes die op school lastig gevallen worden, verzetten zich niet of nauwelijks. Van de geregistreerde klachten uit de werksfeer is zeventig procent afkomstig van vrouwen met lage functies.

De macht en het machtsmisbruik van mannen: wat is er bekend en hoe wordt het aan de kaak gesteld?

Thomas van Duin ging op zoek en

kwam terecht bij Else de Wit van de Stichting Handen Thuis.

THOMAS VAN DUIN

In 1975 ontstond voor het eerst in de Verenigde Staten aandacht voor ongewenste intimiteiten in organisaties. Er werden enquêtes en hoorzittingen gehouden, artikelen werden gepubliceerd.

In Nederland schreef een onderzoekster er in 1980 voor het eerst een artikel over, in het tijdschrift LOVER. Sindsdien is de trein langzaam gaan rijden. De VIVA publiceerde in 1981 een enquête waar 350 reacties op kwamen. In datzelfde jaar werd er in uitzendingen van Sonja's Goed Nieuws Show en Kijk Haar aandacht aan besteed. Naar aanleiding van deze programma's werd er een tijdelijke telefoniese opvanggroep ondergebracht bij de Stichting Korrelatie. Het leverde 300 klachten op, veelal van vrouwen die jaren geleden waren lastig gevallen en daar nog steeds grote psychische problemen door hadden.

In 1982 werd mede door Hedy d'Ancona een conferentie georganiseerd over seksueel geweld. Binnen de vrouwenbeweging was er op dat moment nog niet veel

aandacht voor de problematiek van ongewenste intimiteiten op de werkplek. Bij vrouwengroepen in de vakbeweging (FNV) groeide de aandacht wel. Op de conferentie kwam de gelegenheids-werkgroep 'ongewenste intimiteiten' met het initiatief voor de oprichting van een vaste groep voor deze problemen.

De noodzaak werd bepleit van een vast klachtenburo. Dit werd uiteindelijk de Stichting Handen Thuis. Verder werd er een projectvoorstel gedaan voor onderzoek. In Groningen ging de projectgroep Vrouwenarbeid van de universiteit aan de slag. (1) Tenslotte werden er adviezen opgesteld over aanpassing van de bestaande wetgeving. Alle aanbevelingen van de werkgroep werden grotendeels overgenomen - zij het in afgezwakte vorm - in de uiteindelijke overheidsnota tegen seksueel geweld. Deze was in december 1984 aangenomen door de Tweede Kamer. Vanaf dat moment werd het overheidsbeleid en kwam er geld waarmee de Stichting Handen Thuis gesubsidieerd ging worden.

Else de Wit: "En om te zorgen dat er ook uitkwam wat wij wilden, hebben we al in 1982 een nieuwe werkgroep opgericht, de FNV-werkgroep Ongewenste Intimiteiten. Daarin kwamen te zitten ombudsvrouwen uit Den Haag, de Jongerenbeweging verbonden met de FNV, het FNV-vrouwensekretariaat en een aantal kaderleden".

- *Kwam de definitieve doorbraak dus vanuit de vakbeweging?*

"Nou, vanuit de vakbeweging...dat klinkt zo mooi. De FNV heeft daar natuurlijk ook de sier mee willen maken, maar het gaat om vrouwen in de vakbeweging. Meestal werden wij ook door kaderleden en bestuurders verguisd, 'dat was toch geen serieus probleem'. In de soc-fem beweging (socialisties-feministies deel van de vrouwenbeweging - TvD) werd

het als een belangrijk item gezien, dus ook de vrouwengroepen binnen de vakbeweging hebben daar een grote rol in gespeeld.

De relatie met de vakbeweging is nu dat de jongerenbeweging en het vrouwen-sekretariaat vast in ons bestuur zitten".

DICHT BIJ HUIS

Naast de Stichting Handen Thuis bestaan er regionaal en plaatselijk ook steunpunten, hulpverleningsgroepen en meldtelefoons.

- Streven jullie naar een landelijk hulpverleningsnetwerk?

"Juist niet. Als je het hebt over emotionele hulpverlening, dan kun je aansluiten bij de projecten Vrouwenhulpverlening die er zijn, groepen tegen seksueel geweld. Maar vrouwen die op het werk worden lastig gevallen hebben daar in eerste instantie weinig mee te schaften. Die zitten met het probleem 'ik heb me ziek gemeld, wat moet ik doen?'. Of: 'ik wil nooit meer terug, maar hoe kan ik toch een uitkering krijgen?', of: 'ik wil mijn baas aanklagen, wat moet ik doen?'. Dus onze hulpverlening is grotendeels arbeidsrechtelijk van aard. En pas in tweede instantie, als de zakelijke dingen zijn geregeld, komen die emotionele problemen naar boven". "Het belangrijkste is dat de hulpverlening dicht bij huis plaats vindt. In eerste instantie daar waar de ongewenste intimiteiten plaats vinden. Dus binnen organisaties (bedrijven en instellingen - TvD). Wij besteden hier veel tijd aan. Toen wij begonnen waren er dertig initiatieven in het hele land. Nu zijn het er al meer dan 230. Het gaat maar door. Er is een enorme behoefte aan informatie en uitwisseling van ervaringen, 'hoe doe ik dat nou strategies het beste',

'waar moet ik allemaal aan denken'. In het begin dacht men nog wel eens dat met de aanstelling van een vertrouwensvrouw het probleem zou worden opgelost. De Stichting kan dan op basis van ervaringen vertellen dat dat niet zo werkt. Er moet meer gebeuren op het gebied van publiciteit, preventie-activiteiten, uiteindelijk ook sankties. Waarom zou je naar een vertrouwensvrouw toegaan alleen maar om je problemen te bespreken? Dat kun je ook met een vriendin doen. Op het moment dat je die drempel overstapt om naar zo iemand toe te gaan, dan denk je er misschien ook over na om stappen te ondernemen".

"Daarnaast is er regionale hulpverlening. Meldpunten waarin samengewerkt wordt tussen verschillende instanties. In Groningen bijvoorbeeld samen met Tegen Haar Wil. Amsterdam heeft over een half jaar een meldpunt, gekoppeld aan de Stichting Ombudsvrouw. In Rotterdam is het gekoppeld aan verschillende groepen die zich bezig houden met seksueel geweld en opvang van slachtoffers. In Utrecht is er een samenwerking van Vrouwen tegen Verkrachting, het FNV-distrikt en de Stichting Ombudsvrouw. Dat soort initiatieven gaan door, binnenkort waarschijnlijk in Ede en Nijmegen. Wij ondersteunen dat soort initiatieven wel, we vinden het heel belangrijk, maar het is niet hetgene waar we in eerste instantie naar streven. Op de

langere termijn is belangrijker dat de reguliere hulpverlening zoals de advocatuur, de RIAGG's (2), de bedrijfsverenigingen en de arbeidsburo's de problemen serieus nemen. Daar gaan wij ons de komende tijd meer mee bezig houden. We hebben bijvoorbeeld contacten met de sociale advocatuur. Daar hebben we nu vertrouwen in, daar wijzen we naar door. Maar ook de advocatenkantoren zullen het serieus moeten gaan oppakken. Dan hoeven er wat ons betreft

geen samenwerkingsverbanden meer te zijn. Maar dat duurt nog wel een paar jaar".

"Er staat niet vast waar het naar toe moet. Wel staat vast dat als wij met anderhalf jaar opgeheven worden (de Stichting heeft een voorlopige subsidie van drie jaar gekregen - TvD), verschillende zaken die nu in gang gezet zijn dreigen te verdwijnen. Mensen die binnen organisaties het probleem serieus nemen en beleid willen ontwikkelen moeten al een hele strijd voeren om het er echt door te krijgen. Als er geen ondersteuning meer is van een instituut als het onze, dan zou je snel geneigd zijn je portie aan fikkie te geven. Dan moet je helemaal in je eentje het wiel gaan uitvinden".

SEKSUELE SFEER

Van alle klachten die in de periode oktober 1985-oktober 1986 bij de Stichting zijn binnen gekomen, is meer dan de helft afkomstig uit de kwartaire sektor (de overheid en gesubsidiëerde instellingen). Uit de primaire sektor (de landbouw) zijn geen klachten gekomen. Hier werken ook maar weinig vrouwen in loondienst. De meesten werken binnen een familiebedrijf, zijn meewerkende echtgenote of dochter.

Tabel 1: klachten naar sektor (3)

SEKTOR	PERCENTAGE KLACHTEN
sekundair	15,0%
tertiair	27,8%
kwartair	57,2%

sekundair: industrie
tertiair: commerciële dienstverlening

Wat de sekundaire sektor betreft kwamen de klachten vooral uit de che-

miese industrie, de grafiese en elektro-techniese industrie, de metaalindustrie en de bouwnijverheid. In de tertiaire sektor gaat het vooral om het winkelen groothandelbedrijf, de zakelijke dienstverlening en de banken.

De verdeling over de sectoren moet voor het grootste deel verklaard worden uit de arbeidsparticipatie van vrouwen in de sectoren. Ongeveer de helft van alle werkende vrouwen is te vinden in de kwartaire sektor. Daar komt nog bij dat met name bij de overheid in toenemende mate aandacht wordt besteed aan de arbeidspositie van vrouwen.

- Zou je niet verwachten dat er uit de sekundaire sektor meer klachten zouden komen? Daar functioneren vrouwen immers het sterkst in een mannenwereld.

"Nee. Wij hebben tot nu toe niet de indruk dat je dat kunt stellen. De meeste klachten komen uit de hoek van de administratieve beroepen. Dat is ook niet zo gek. Als je denkt aan de verwachtingen naar vrouwen in dergelijke beroepen. De kontakten met kollega's en de chef zijn vrij direkt. Maar het blijft spekuleren. Op sommige werkplekken vallen vrouwen op omdat ze er alleen zitten. Die zouden eerder lastig gevallen kunnen worden. Van vrouwen in technische beroepen is bekend dat zij na een paar jaar afnokken, bijvoorbeeld om dit soort redenen. De vrouwen die dan nog over zijn hebben zich gewaand op de één of andere manier. Maar ook voor hen kan de bom barsten. Het kan zijn dat de drempel voor die vrouwen om hulp in te schakelen hoger is. Hier is nog geen onderzoek naar gedaan."

- Uit het Gronings onderzoek blijkt dat vrouwen op alle nivo's en in alle posities worden lastig gevallen.

"Misschien dat vrouwen op verschillende manieren worden lastig gevallen. Dat kan je wel aangeven. Vrouwen die werken in een sektor waar met name hoofdwerk overheersend is, hebben meer te maken met de subtiele vormen van ongewenste intimiteiten. Meer verbaal seksueel geweld. Vrouwen op de werkvloer hebben eerder te maken met schuine grappen en handtastelijkheden. Maar als je dagelijks in een seksueel beladen sfeer moet werken is dat net zo ziekmakend als wanneer je op de werkvloer bent".

Tabel 2: Klachten naar functie (4)

FUNKTIE	PERCENTAGE KLACHTEN
<u>sekundaire sektor</u>	
administratief medewerkster	58%
schoonmaakster/kantinemedewerkster	19%
<u>tertiaire sektor</u>	
administratief medewerkster	43%
verkoopster	28%
<u>kwartaire sektor</u>	
administratief medewerkster	29%
gezins/bejaardenverzorgster	9%
politiefunktionaris	8%
civiele dienst	6%
onderwijs (alle nivo's)	23%
waarvan scholieres en studentes	21%

Het gaat hier om de meest voorkomende klachten. De percentages zijn afgerond.

- Bij Hoogovens is er door vrouwen aan de bel getrokken met ernstige klachten.

"Maar dat is het enige industriële bedrijf waar iets dergelijks gebeurt. Dankzij

de emancipatiecommissie van de ondernemingsraad. In de grafiese sektor is een CAO afgesloten waarin iets over ongewenste intimiteiten staat. Dat gebeurt ook wel in andere CAO's, maar naast die CAO is er nu ook een centrale klachtencommissie ingesteld. Er wordt in die sektor gestimuleerd dat in grote organisaties zelf beleid wordt ontwikkeld. Maar als je niet op je bedrijf terecht kunt, kun je naar het centrale bureau toe. En dat is verder nog nooit vertoond. De invulling van de klachtenprocedure is heel duidelijk iets van de werkgevers- en de werknemersorganisaties geweest".

FLEXIBELE ARBEIDSKONTRAKTEN

Uit de klachten die gedurende een jaar binnen kwamen, blijkt dat 62 procent van de vrouwen werd lastig gevallen door de werkgever of de chef. De vrouwen ervaren het veelal als ernstiger om door een chef of hoger geplaatste te worden lastiggevallen dan wanneer het een kollega betreft. Het verschil in machtspositie blijkt één van de verklaringen. Bijna zestig procent van de klachten komt uit kleine organisaties, dat wil zeggen tot en met 100 werknemers. Hoe kleiner de organisatie, hoe hoger het risico dat de vrouw haar baan kwijt raakt wanneer zij klaagt over ongewenste intimiteiten. Verontwaardigd is dat van alle klachten iets meer dan de helft handtastelijkheden, aanranding of verkrachting betrof. De grens tussen handtastelijkheden en aanranding blijkt soms moeilijk te trekken. Veel vrouwen spreken van handtastelijkheden, terwijl tijdens het gesprek met het klachtenbureau blijkt dat zij zijn aangeraand.

- Wat zijn andere opvallende achtergronden van de klachten?

"Er is vooral één duidelijk verschil met het Gronings onderzoek. Volgens ons maakt het zeker uit wat voor soort arbeidsovereenkomst je hebt. Relatief veel klachten komen van vrouwen met tijdelijke arbeidsovereenkomsten, met flexibele arbeidscontracten en van uitzendbureaus. Uit het Gronings onderzoek komt dat niet zo duidelijk. De positie van dat soort vrouwen is wankel. Zij weten daardoor niet goed wat ze in hun werksituatie moeten doen. Daarom roepen ze hulp in."

- *Julie spreken over ruim een kwart nieuwkomers en tijdelijk dienstverbanders. Als je dat zo bekijkt dan slaat de angst je om het hart als je tegelijk weet dat de trend gaat in de richting van flexibele contracten.*

"Precies".

- *In de aanbevelingen van de Stichting Handen Thuis kom je regelmatig een pleidooi voor het invoeren van beleid voor positieve actie tegen. Waarom zouden daarmee ongewenste intimiteiten verminderd kunnen worden?*

"In organisaties met de meest duidelijke machtstegenstellingen, dus mannen hoog, vrouwen laag en dan ook nog ongelijk in aantal, komen veel ongewenste intimiteiten voor. In organisaties waarin vrouwen op alle nivo's vertegenwoordigd zijn op een redelijk gelijke verdeling komen ze relatief weinig voor. Maar in de organisatie waar iets aan het verschuiven is, dus waar men bijvoorbeeld bezig is met het invoeren van positieve actieprogramma's komen ook veel ongewenste intimiteiten voor. Dat zou te maken kunnen hebben met een veranderende cultuur doordat vrouwen binnenkomen en dat wordt dan niet gepikt. Het kan gezien worden als een

e de Wit: "Meestal werden wij door kaderleden bestuurders verguisd".

bedreiging. Maar dat is natuurlijk niet een pleidooi tégen positieve actie, maar juist vóór. Het is dan pijnlijk dat het in het begin misschien slechter gaat of even slecht blijft. Maar als er daadwerkelijk iets gaat veranderen, kan het uiteindelijk normaliseren. Maar dan nog houd je ongewenste intimiteiten".

VEILIGE MACHINES

- De wetgeving biedt helaas weinig aanknopingspunten op dit moment in de strijd tegen ongewenste intimiteiten. Hoe kijken jullie daar tegen aan?

"Wij volgen nauwgezet wat er gebeurt. Het hoofdstuk Welzijn van de Arbeidsomstandighedenwet (ARBO-wet - TvD) moet bijvoorbeeld ingevoerd gaan worden. Wij hadden al een prachtig plan opgezet hoe we de werkgevers- en werknemersorganisaties zouden benaderen om te stimuleren dat er goede invulling van dat hoofdstuk zou komen. Wij waren daar net mee bezig toen er richtlijnen van De Graaf en De Koning kwamen, waarin het begrip 'Welzijn' zodanig is ingeperkt dat 'ongewenste intimiteiten' daar helemaal niet meer onder kunnen vallen. Bijvoorbeeld dat het alleen nog maar gaat om veilige machines, maar niet meer om welzijn door goede werkomstandigheden. We gaan er toch nog achteraan om te kijken of er niet nog een gaatje zit. Als het gaat zoals wij dat vermoeden, dan hebben we weinig meer met de ARBO-raad te maken. We kunnen dan alleen maar advies binnen die marges geven. Wat we waarschijnlijk zullen doen is contact met de politiek opnemen. Het wetsvoorstel zal over een jaar in de Kamer komen. Misschien is er langs die weg nog wat te verbeteren".

"De Wet Gelijke Behandeling biedt weinig handvatten omdat het een wet is zonder sanktiemogelijkheden. Maar het is wel zo dat als de Commissie Gelijke Behandeling een uitspraak heeft gedaan, de kantonrechter eerder geneigd zal zijn om je eis toe te kennen. Wat dat betreft hebben we een succesje geboekt. De commissie heeft gezegd dat ongewenste intimiteiten opgevat kunnen worden als seksediskriminatie en dat zij zich dus bevoegd acht om uitspraak te doen. Als er hiaten zijn in de wetgeving - en die constateren we regelmatig - dan kijken we bijvoorbeeld of er door middel van jurisprudentie (het gesproken recht - TvD) wat op te vullen is. We zijn de afgelopen jaren bij nogal wat strafzaken en civiele procedures betrokken geweest met de bedoeling om de betreffende vrouwen te steunen. Maar ook om te zorgen dat het klimaat ontstaat dat de vrouw niet per definitie meer het slachtoffer is, zoals een jaar geleden nog het geval was. Toen moest een vrouw tegenover de rechter verantwoorden waarom ze niet eerder was weggegaan, want ze wist toch wat er van haar verwacht werd. 'Dan had ze maar nee moeten zeggen'. Dat is toch een voorbeeld van onvoldoende zicht hebben hoe het is voor een vrouw om in zo'n situatie te werken".

"Volgend jaar willen we een conferentie organiseren voor juristen. Daarin brengen we hen op de hoogte van de zaken die er zijn geweest, van de jurisprudentie, maar ook om te bepalen of - in het kader van de Europese Richtlijn (voor de gelijke behandeling van mannen en vrouwen - TvD) - de wetgeving in Nederland wel zo goed is als de overheid beweert. Misschien kunnen we met z'n allen druk uitoefenen om nieuwe wetgeving voor elkaar te krijgen."

- Bij de meeste rechtszaken die er geweest zijn is het maximale wat er bereikt is schadeloosstelling. De betreffende vrouwen verdwenen uit hun baan.

"Je kunt niet zeggen dat dat het maximale is wat er is bereikt. Er zijn vrij veel schadevergoedingen gegeven, materieel en immaterieel. Ook zitten daar redelijk hoge bij. Dan heb ik het over 20 duizend gulden. Dat is nog niet zo erg hoog, maar als je dat vergelijkt met de eerste zaken en met wat er in Nederland gebruikelijk is.....Wij hebben geen cultuur van hoge schadevergoedingen, zoals de Verenigde Staten. Daarom zijn werkgevers daar ook eerder bereid om stappen te ondernemen en beleid te ontwikkelen. Maar je moet de resultaten breder zien. Twee voorbeelden. Er is een werkgever veroordeeld op basis van een verklaring van een vrouw die te maken heeft gehad met een poging tot aanranding. Ze had dat proces aangespannen samen met een kollega die door die man verkracht was. Maar die kollega heeft zich teruggetrokken gedurende de zaak en de rechter heeft - terwijl het helemaal niet gebruikelijk is - de verklaring van die vrouw meegenomen. Daardoor is er toch een redelijk goede uitspraak gekomen. Dat zijn dus belangrijke dingen. Tot nu toe was het zo dat je alleen bij aanranding of verkrachting naar de strafrechter kon gaan. En door deze zaak kun je dat ook nu doen als je te maken hebt gehad met een poging tot aanranding. Wat ook steeds vaker gebeurt is veroordeling van werkgevers bij een slecht werkklimaat. Bijvoorbeeld een werkgever vraagt ontbinding van de arbeidsovereenkomst aan, de vrouw schrijft een verweerschrift. Daarin geeft ze aan dat dat onterecht is en wat zij in haar werk heeft moeten meemaken op het terrein van ongewenste intimiteiten.

Er zijn nu voorbeelden van rechters die de arbeidsovereenkomst ontbinden, omdat er duidelijk sprake is van een verstoorde arbeidsverhouding. Maar de werkgever heeft voor een slechte sfeer gezorgd, dus die wordt veroordeeld tot zoveel schadevergoeding. Dat zijn duidelijke ontwikkelingen. Als je bekijkt dat er drie jaar geleden de eerste zaak is geweest, dan worden wij niet somberder gestemd. Maar het blijft een lange weg".

- *Jullie aanbevelingen voor sancties en maatregelen gaan verder. Bijvoorbeeld om bedrijven die slecht bekend staan op het arbeidsburo niet meer te registreren en daar ook consequenties aan te verbinden bij bemiddeling. Vinden jullie daar enig verhoor voor?*

"Dat begint allemaal een klein beetje. Het gebeurt nu bijvoorbeeld ook vrij vaak dat vrouwen op mediese gronden een WW-uitkering krijgen. Nou, dat was een paar jaar geleden echt niet zo. De bedrijfsverenigingen lijken daar in te veranderen. En dan kan je wel zeggen dat de vrouw in wezen toch het slachtoffer blijft. Dat is ook zo. Wat dat betreft willen wij verder komen met de wetgeving. Bijvoorbeeld om het begrip 'goed werkgeversschap' wat verder uit te diepen. Maar meestal wil een vrouw absoluut niet meer terug".

En dan kan je wel zeggen dat de vrouw in wezen toch het slachtoffer blijft. Dat is ook zo. Wat dat betreft willen wij verder komen met de wetgeving. Bijvoorbeeld om het begrip 'goed werkgeversschap' wat verder uit te diepen. Maar meestal wil een vrouw absoluut niet meer terug".

En dan kan je wel zeggen dat de vrouw in wezen toch het slachtoffer blijft. Dat is ook zo. Wat dat betreft willen wij verder komen met de wetgeving. Bijvoorbeeld om het begrip 'goed werkgeversschap' wat verder uit te diepen. Maar meestal wil een vrouw absoluut niet meer terug".

BELGIE SLECHTER DAN NEDERLAND

- *Hoe staat het met de strijd tegen ongewenste intimiteiten in ons omliggende landen?*

"Er is momenteel een onderzoek gaande in opdracht van de Europese Commissie om te bekijken hoe het met de wetgeving is in de verschillende Europese

landen. Die uitkomst is er nog niet. In Frankrijk is er een buro zoals de Stichting Handen Thuis. Maar de wetgeving is daar vrij star. Er worden - net als bij ons - vooral de ergste uitwassen bestreden. De wet is daar nog geen wapen dat je kunt gebruiken. In België is het eigenlijk nog wel slechter dan in Nederland, maar daar is nu iets in beweging aan het komen. De overheid heeft een advies geformuleerd een half jaar geleden. Het heeft echter nog niet tot veel geleid.

In Engeland bestaat er een seksediskriminatiewet, die beter is dan de onze. In ieder geval omdat die sanktiemogelijkheden heeft. Maar twee jaar geleden was er nog nooit een beroep op die wet gedaan in het kader van ongewenste intimiteiten. Misschien is die wet slecht toegankelijk".

- *Zijn er uitwisselingen van internationale kontakten en informatie?*

"Nee. Het is meer zo dat wij wat materiaal versturen naar bijvoorbeeld de Working Womens Institute in Boston omdat we toevallig achter dat adres zijn gekomen en zij sturen ons weer spullen. En via via horen wij dat er een Franse variant bestaat. En je komt er dan via Engelse kontakten achter dat de TUC (Trade Unions Congress, grootste engelse vakbondsfederatie - TvD) er behoorlijk mee bezig is en dan ga je weer eens daar achter aan. Met België zijn de kontakten wat duidelijker omdat die banden wat direkter zijn. Dus het nivo van kontakten is nog minimaal. Daar moet nog veel aan gebeuren".

VERSLAPTE AANDACHT

- *Wat zou de vakbeweging vooral moeten doen op het gebied van ongewenste intimiteiten?*

"De CAO-onderhandelingen zijn heel erg belangrijk. Maar dan ook de vinger aan de pols houden. Als er een regeltje in de CAO staat dat er dan ook daadwerkelijk gecontroleerd wordt. Zoals Druk & Papier dat heeft gedaan. De vakbeweging zou verder voor hulpverlening aan slachtoffers van ongewenste intimiteiten een regeling moeten maken. Het is nu regelmatig zo dat als een vrouw lid is van een bond en degene die zij aanklaagt is ook lid van die bond, dat de bond dan geneigd is zelf de belangen van de aangeklaagde te verdedigen. De vrouw krijgt dan wel een vergoeding voor rechtsbijstand. Dat is dus slecht. Je moet die vrouw wel de keuze laten, maar de suggestie wordt gewekt dat de bond de belangen van de aangeklaagde hoger waardeert dan de belangen van de vrouw. In het algemeen zou de vakbeweging het probleem serieus moeten nemen. Het lijkt wel of, nu wij bestaan, de eigen aandacht wordt verslapt. Een paar bonden hebben nu duidelijk beleid ontwikkeld en wordt het bij CAO-onderhandelingen standaard ingebracht. Bij de Dienstenbond bijvoorbeeld. Maar bij de meeste bonden is dat nog niet het geval. Men moet zien dat het meer is dan zomaar een regeltje. Dan heb ik het over beleid naar de eigen werknemers toe, maar ook het faciliteiten scheppen voor leden die er mee bezig zijn. Aandacht moet er verder niet alleen zijn op bedrijfsnivo, maar ook op distriktsnivo. Je zou zelfs kunnen denken aan iemand in het distrikt die daar deskundigheid op heeft ontwikkeld. Hierdoor kan de bond ook haar verantwoordelijkheid in de hulpverlening op zich nemen".

- Is het zo dat in de Verenigde Staten dat soort zaken in de vakbeweging wel veel meer doorgedrongen zijn?

"Nee, niet in de vakbeweging. Dat is,

vooral bij het overheidsbeleid en het bedrijfsleven het geval. Er is een artikel in het mensenrechtenreglement, waar ongewenste intimiteiten als seksdiskriminatie wordt beoordeeld. Er is landelijk een commissie ingesteld die de invoering daarvan begeleidt en die tegelijk als een klachtencommissie dienst doet. Maar het is niet zo dat de vakbeweging daar een actieve rol in heeft gespeeld. Het is vooral een verdienste van de vrouwenbeweging dat er wat van de grond is gekomen".

HOGERE CIJFERS

- Jullie constateren dat de overheid in toenemende mate aandacht besteedt aan de arbeidpositie van vrouwen. Zijn er specifieke voorbeelden te geven?

"Bijvoorbeeld in het onderwijs is het zo dat universiteiten bezig zijn met het ontwikkelen van beleid. Hier en daar is dat al ingevoerd. Dat ziet er redelijk uit. In de rest van het onderwijs is dat nog nauwelijks het geval. In oktober 1986 hebben we een dag georganiseerd voor mensen uit het onderwijs. De mensen die daar waren vonden dat er wat moest gebeuren. Wat en hoe bleef onduidelijk. Zij hadden helemaal geen steun binnen de scholen. Daar wordt meestal nog gedacht dat ongewenste intimiteiten niet voorkomen. Dat is een klimaat wat je een paar jaar geleden ook nog elders sterk aantrof. Wat dat betreft loopt de onderwijssector heel erg achter. Ja, en universiteiten zijn wel gedwongen om iets te doen. Er zijn incidenten geweest. Bij de Vrije Universiteit in Amsterdam zijn een paar studenten veroordeeld. Bij de Gemeente universiteit daar is er ook iets gebeurd. De universiteit van Groningen heeft al een tijd een ombudsvrouw, die al jaren geleden klachten in de gezondheidszorg begint iets van de grond te komen, maar meestal gaat

het nog over personeel en niet over patiënten. Terwijl je natuurlijk beide groepen zou moeten nemen, omdat veel verpleegkundigen worden lastig gevallen door patiënten. In de gezinsverzorging wordt er over het probleem veel gepraat, maar beleid is nog heel moeilijk. Dan moet je gaan nadenken over een klant die vrouwen lastig valt: kun je zo iemand uitsluiten van hulp. Je komt dan in botsing met de hulpverleningsideologie, 'kan ik dat wel maken, die man is toch zielig', enzovoorts."

"Het is een niet meer te stuiten proces, maar het kan wel jaren duren voordat daar iets van de grond komt.

In de tertiaire sector zijn er nu CAO's voor een aantal grootwinkelbedrijven die klachtencommissies aanbevelen. Er is heel veel in beweging, maar het is nog te vroeg om te zeggen hoe het functioneert. Je kunt alleen nog maar aangeven 'daar gebeurt het op zo'n manier en daar hebben we niet zo veel vertrouwen in'. Hoogovens was er vroeg bij. Daar zie je nu ook de hiaten, de dingen die niet goed gaan. Dat volgen wij op de voet. Dat is voor ons heel belangrijk, want dat heeft natuurlijk een soort voorbeeld-functie naar andere bedrijven en sectoren toe.

NOTEN

- (1) Projektgroep Vrouwenarbeid Rijksuniversiteit Groningen. Belangrijke publikatie: Ongewenste intimiteiten op het werk. Onderzoek naar ongewenste omgangsvormen tussen de seksen in arbeidssituaties. Groningen, mei 1986.
- (2) RIAGG is Regionaal Instituut voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg.
- (3) Bron: Gezien de feiten. Eén jaar klachtenburo Handen Thuis. Utrecht, december 1986.
- (4) idem.

Voor informatie: Stichting Handen Thuis, Postbus 2122, 3500 GL Utrecht. Tel. 030-322734. Telefonies spreekuur: maandag, woensdag en donderdag van 13.00 tot 15.00 uur. Dinsdag van 19.00 tot 21.00 uur.

Provinciale Staten

Laat de rijken de crisis betalen

De SAP neemt op 18 maart in 23 van de 96 kieskringen deel aan de verkiezingen van de Provinciale Staten. In vijf provincies kan op de SAP worden gestemd.

De Statenkampagne komt vrij kort na de over het algemeen goed verlopen SAP-kampagne voor de Kamerverkiezingen van mei vorig jaar. Toen werden vele nieuwe mensen bereikt met verkiezingsmateriaal. En in de tijd van de campagne leverde de SAP ook nog eens een flinke inspanning in de versterking van acties, met name van de vredesbeweging en de CAO-acties in de industrie.

De benadering bij de Statenkampagne is min of meer dezelfde. De inzet in de actie blijft, ook tijdens de campagne. En die campagne wordt breed opgezet. Met 125.000 kranten worden de mensen opgezocht in bedrijven, instellingen, bewegingen en wijken. Er zijn affiesjes. Er is een landelijke manifestatie op 7 maart in Rotterdam. En voor elke provincie is een programma gemaakt. In die programma's staan uitwerkingen per provincie. Maar de nadruk ligt op de algemene benadering van de SAP. Dat is ook in de verkiezingskrant het geval, zoals blijkt uit de hoofdkop op de voorkant: "Laat de rijken de crisis betalen". In dit stuk geven we de be-

langrijkste passages uit het algemene deel van de SAP-programma's weer. Complexe SAP-programma's voor Noord-Brabant, Gelderland, Overijssel, Noord-Holland en Zuid-Holland zijn verkrijgbaar bij SAP-afdelingen of op het landelijk SAP-kantoor.

LANDELIJK BELEID

De SAP-programma's beginnen met een verhaal over de landelijke politiek. Maar daar gaan de Statenverkiezingen toch niet over?

"Officieel niet. Maar toch zal het in de krant en op TV vooral gaan over de landelijke politiek en het regeringsbeleid. Deze verkiezingen zijn voor CDA en VVD, maar ook voor links, de eerste 'test-case' na de kamerverkiezingen van mei 1986.

Ook de SAP brengt in deze campagne vooral de noodzaak van strijd tegen Lubbers-II en de ondernemers en vóór een socialisties alternatief naar voren. Dat alternatief kan niet worden opgebouwd door Provinciale Staten. Die hebben maar weinig bevoegdheden. Ze werken op dit moment zo dat de meeste mensen niet eens weten waar ze zich precies mee bezighouden of welke partij-

en er de dienst uitmaken.

Toch beslissen Provinciale Staten ook over dingen die van' belang zijn voor de meerderheid van de bevolking. Over het milieu-beleid, welzijnsvoorzieningen zoals bejaardenhuizen, verkeer en (openbaar) vervoer en volkshuisvesting. Op die provinciale taken heeft de regering Lubbers de afgelopen jaren flink bezuinigd. En in 1987 wil ze opnieuw f 165 miljoen op gemeentes en provincies bezuinigen. Die bezuinigingen gaan veelal ten koste van nuttige voorzieningen van werkgelegenheid van provinciaal en gemeentelijk overheidspersoneel. Ook provincies hebben te lijden onder het regeringsbeleid. Dat alleen al maakt nodig dat linkse partijen en fracties in staten en gemeenteraden zich verzetten tegen de regering. Samen met andere groepen die actie willen voeren tegen Lubbers' crisisbeleid.

Reden te meer voor de SAP om die strijd tegen de regering in dit programma voorop te stellen".

HET KARWEI VAN LUBBERS

In de SAP-programma's daarom een beoordeling van het beleid van Lubbers.

"In haar programma voor de Kamerverkiezingen van mei 1986 schreef de SAP: "De regering Lubbers is een ondernemersregering. Dat geeft ze niet alleen toe, maar ze is er trots op! Die regering moet weg, zo snel mogelijk!"

De SAP stond met dat standpunt niet alleen. Honderdduizenden mensen in de vredesbeweging, in de vakbeweging en in allerlei andere organisaties, groepen en bewegingen voerden vier jaar lang - vaak massaal - actie tegen het beleid van de regering. Toch kregen CDA en VVD bij de Kamerverkiezingen vorig jaar opnieuw een meerderheid. Hoe kon dat gebeuren? Die vraag heeft de afgelopen tijd veel mensen in linkse partijen en in bewegingen als de vak-

en vredesbeweging beziggehouden. Is de meerderheid van de bevolking het eens met het karwei van Lubbers? Of is er iets anders aan de hand?

De SAP denkt dat er verschillende redenen zijn.

TEN EERSTE hebben CDA en VVD de boel belazerd. Vóór de verkiezingen zei Lubbers: "Het bezuinigingsbeleid is bitter geweest, maar het begint vruchten af te werpen. De komende vier jaar zal iedereen daarvan kunnen profiteren".

Maar na de verkiezingen kwamen de 'tegenvallers'. En in de praktijk gaat helemaal niet iedereen profiteren, maar is het voor velen opnieuw inleveren en bezuinigen geblazen. Ook het beleid van Lubbers-II is een ondernemersbeleid: alles en iedereen opzij om de winsten verder te verhogen. Voor nuttige voorzieningen, inkomens en werkgelegenheid voor de meerderheid van de bevolking is volgens Lubbers onvoldoende geld".

"Het verhaal waarmee de regering haar beleid presenteert is dat nou eenmaal de aardgasinkomsten dalen. De staat krijgt minder geld, en moet het ergens anders vandaan halen. Dat er ook andere bronnen zijn verzwijgen de ministers wijselijk. Want staken Esso en Shell tussen 1980 en 1985 niet dertig miljard van de aardgasinkomsten in hun zak, zonder enige tegenprestatie? Stroomde niet in 1986 twintig miljard gulden naar het buitenland als kapitaalexport? Ontduiken grote bedrijven als Philips, Shell, Esso niet elke jaar voor miljarden de belasting (schatting van deskundigen: jaarlijks vier miljard)? En stijgen de defensie-uitgaven (dertien miljard) niet ook dit jaar weer met twee procent?

Dat is het beleid van Lubbers-II. Een beleid in het belang van de elite en op kosten van de meerderheid van de bevolking. En dat is een heel ander verhaal dan het verkiezingsverhaal van CDA en VVD.

ALTERNATIEF?

DE TWEDE OORZAAK voor de verkiezingsoverwinning van rechts in 1986 is dat een aansprekend links alternatief voor het CDA-VVD-beleid ontbreekt. De PvdA ging de Kamerverkiezingen in onder het motto 'Stem Kok en Den Uyl in de regering'. Maar in wat voor regering, en met welk beleid? De PvdA koerste op een coalitie met het CDA. Ze was daarvoor bereid mee te gaan met de hoofdlijnen van het CDA-beleid: terugdringen van het financieringstekort; bezuinigen op allerlei voorzieningen; geen herstel van de sociale zekerheid; ruim baan voor de winsten van het bedrijfsleven. Het NEE tegen de kruisraketten was zo'n beetje het enige 'harde' punt in het PvdA-programma. En zelfs op dat punt begon een deel van de PvdA-leiding al een kompromis met Lubbers voor te bereiden.

Ook nu, bijna een jaar later, is het ontbreken van een geloofwaardig links alternatief een van Lubbers' sterkste troeven. De leiding van de PvdA trok precies de verkeerde konklusies uit het verkiezingsdebat van links. De PvdA schuift inhoudelijk steeds dichter naar het CDA toe. Wim Kok verklaart in de Kamer dat ook zijn partij wil bezuinigen op onderwijs, sociaal-kulturele voorzieningen, ambtenaren en trendvolgers. Alleen net ietsje anders dan CDA en VVD het doen.

Met al zijn redelijkheid en praten kreeg Wim Kok echter geen cent af van de miljarden die de regering weghaalt bij broodnodige voorzieningen. En in gemeentes en provincies die de PvdA mee bestuurt komt haar beleid neer op doorgeven van de regeringsbezuinigingen aan bevolking en ambtenaren. Op die manier geeft de grootste linkse partij een schijn van redelijkheid aan de krisispolitiek van rechts. Ze helpt

het idee versterken dat het nou eenmaal niet anders kan, dat er geen echt alternatief is. Terwijl meer dan ooit behoefte is aan een socialisties perspectief dat de mogelijkheid van werkelijke veranderingen wervend en enthousiast onder de bevolking brengt. Tegenover het beleid van Lubbers-II is daar een meerderheid voor te winnen.

WAT WIL DE SAP

Ook nu zegt de SAP: "Deze ondernemersregering moet weg, zo snel mogelijk". Links moet koersen op een regering zonder CDA en VVD. Links moet een echt alternatief ontwikkelen. Links moet zich ten doel stellen greep te krijgen op de belangrijkste economische belissingen, opkomen voor een funktioneren van de ekonomie in dienst van de behoeften van de bevolking. Daartoe moet de besluitvorming over produktie en investeringen worden weggehaald bij het kleine groepje kapitaalbezitters. En onder demokratiese kontrole van de gemeenschap worden gesteld.

Links moet voor zo'n alternatief vooral ook mobiliseren en aktievoeren: om er een meerderheid voor te winnen.

Daar zijn aanknopingspunten voor. De akties van de afgelopen maanden tegen het beleid van Lubbers-II laten dat zien. Maar die akties moesten veelal gevoerd worden zonder werkelijke aktieve steun van de PvdA- en FNV-leiding.

De vredesbeweging demonstreerde op 1 november 1986 opnieuw tegen de kruisraketten. Migrantenorganisaties liepen diezelfde dag te hoop tegen de nieuwe vreemdelingenwet van de regering - en haalden deels een overwinning. Het onderwijs en sociaal-kultureel werk voerden aktie tegen voorgestelde bezuinigingen. Bejaarden vroegen massaal aandacht voor de bezuinigingen op hun voorzieningen. In ziekenhuizen praat

Tien miljard gulden minimaal. Dat kost het om Nederland weer helemaal schoon te maken. Het grondwater is al voor een-vijfde vervuild. En de bossen sterven door zure regen. De vervuilers zullen gedwongen moeten worden de kosten van het schoonmaken te betalen. En niet de belastingbetalers

het personeel over harde actie. En ambtenaren en trendvolgers bereiden zich voor op een gevecht voor een redelijk loon en goede arbeidsvoorwaarden.

De SAP ZEGT niet alleen dat Lubbers weg moet, maar is actief in de vakbeweging, de vredesbeweging en andere (belangen)organisaties. Ze zet zich in om genoemde acties op te bouwen. En om het verzet tegen het beleid van Lubbers op te bouwen.

Versterken van de strijd die mensen nu voeren is het begin van bouwen aan een noodzakelijk links alternatief. Héél links, inclusief de PvdA, zou daar

voor moeten kiezen. Lubbers is niet 'om' te krijgen door discussies in de Tweede Kamer. Alleen versterking van de actie, de eigen organisaties en bewegingen kan Lubbers de komende periode 'om' en weg krijgen.

WAT DAN?

De SAP denkt niet dat die weg een makkelijke zal zijn. Er is heel veel nodig om successen te behalen. Neem de kruisraketten. Een half miljoen demon-

stranten, de meerderheid tegen. En tóch besluit het parlement tot plaatsing.

Er ligt een groot obstakel op de weg naar een links alternatief: de 'meedenk'- en 'inlever'-lijn van de PvdA-top en van de leiding van de FNV. De SAP vindt dat links en de vakbeweging eenduidig moeten kiezen voor de belangen van de meerderheid van de bevolking. Dat betekent op de eerste plaats breken met de rechtse partijen en de ondernemers: in kolleges van Burgemeester en Wethouders, in provinciale besturen, in samenwerkingsorganen als de SER en de Stichting van de Arbeid. Dat

betekent ophouden te redeneren vanuit de wensen en verlangens van de kapitaalbezitters.

Daar tegenover staat het vormen van een zo groot mogelijke eenheid van arbeiders, arbeidsters, vrouwen, migranten, jongeren, vakbonden, linkse partijen en bewegingen. Een eenheid op straat en in de aktie. Een belangrijk onderdeel van die eenheid is het opkomen voor een strijdbare, democratische en sterke vakbeweging.

Inhoudelijk stelt de SAP voor tegenover het beleid van CDA, VVD en ondernemers te vechten voor de volgende eisen:

1. Korter werken, zonder daarvoor in te leveren.
2. Recht op werk, inkomen en een zelfstandig bestaan voor vrouwen.
3. Herstel en uitbreiding van de sociale zekerheid.
4. Handen af van de gezondheidszorg; geen eigen bijdrage.
5. Niet bezuinigen op onderwijs, welzijn, bejaardenvoorzieningen en andere voor de bevolking nuttige voorzieningen. Haal het geld waar het zit: bij de winsten van de ondernemers, de banken, defensie, het grote zwartgeld-circuit.
6. Lonen en uitkeringen omhoog, woonlasten omlaag.
7. Kruisraketten nooit: alle kernwapens uit Nederland.
8. Een schoon milieu; de vervuiler betaalt; weg met kernenergie.
9. Stemrecht (passief en actief) vanaf zestien jaar. Stemrecht voor migranten, op alle nivo's.
10. Boykot Zuid-Afrika, niet Nicaragua."

EENHEID VAN LINKS

De SAP zet zich in om de aktie te versterken, bewegingen op te bouwen

en mensen te organiseren. Van groot belang is dat links daarbij samenwerkt. In de SAP-programma's daarom een stuk over de eenheid van links.

"In de dagelijkse strijd streeft de SAP naar eenheid van links. Van de hele arbeidersbeweging, op alle nivo's. Het meest belangrijk vinden we de eenheid in akties en in de vakbeweging. Ook bij verkiezingen is de SAP voor eenheid van linkse partijen. Maar dan wel een eenheid op basis van de belangen van de meerderheid van de bevolking, de verlangens, akties en eisen van de vakbeweging en andere massabewegingen. En op basis van volledige onafhankelijkheid tegenover rechts en de ondernemers.

Vanuit die wil tot eenheid is de SAP actief onderdeel van de gemeenteraadsfraktie van 'radikaal links' in Rotterdam, 'Links Rotterdam (PSP, CPN, PPR en SAP)'.

En vanuit die wil tot eenheid heeft de SAP bij de statenverkiezingen aan CPN, PPR en PSP voorstellen gedaan om één lijst te vormen. De SAP stelde daarbij een eenheid voor op hoofdpunten.

Deze drie:

- * niet aksepteren van bezuinigingen, maar terugvechten tegen Lubbers;
- * voor drastiese arbeidstijdverkorting zonder inleveren en met volledige herbezetting;
- * geen enkele samenwerking met rechts, ook niet in Gedeputeerde Staten (het dagelijks bestuur van de Provinciale Staten).

Alleen in Zuid-Holland leidde dit tot serieuze gesprekken met CPN, PPR, PSP en SAP. Deelname van de SAP bleek uiteindelijk niet mogelijk. De PPR wilde niet met de SAP samenwerken. CPN en PSP kozen toen voor de PPR. De SAP betreurt het mislukken van die samenwerking. Ze zal in de toekomst blijven proberen waar mogelijk de eenheid van links verder gestalte te geven."

TERUGVECHTEN

Ook voor de provincies zelf heeft de SAP wat te vertellen. In elk provinciaal programma worden in die provincie belangrijke thema's opgepakt en wordt de SAP-politiek konkreter ingevuld. De SAP zet zich scherp af tegen linkse partijen die op provinciaal of gemeentelijk nivo bezuinigingen van de landelijke overheid door zitten te geven.

"In de praktijk is het provinciaal bestuur weinig meer dan een doorgeefluik van de bezuinigingen van de regering aan de provinciale bevolking. Ook de frakties van linkse partijen - met name de PvdA - aksepteren vaak die rol van 'doorgeefluik'. Onder het motto 'als er toch bezuinigd moet worden kunnen we het beter zelf doen' zit de PvdA (en in Noord-Holland ook de CPN) met rechtse partijen CDA en VVD in verschillende kollege's van gedeputeerde staten (het dagelijks bestuur van de provincie).

De SAP vindt dat geen goede politiek. Linkse partijen moeten niet meewerken aan het afbreken van nuttige provinciale voorzieningen of aantasten van de arbeidsvoorwaarden van het provinciaal personeel. Linkse partijen moeten juist alles doen om samen met belangenorganisaties voor de belangen van de bevolking op te komen.

De hoofdlijn van de SAP in de Provinciale Staten: niet bezuinigen, maar terugvechten. Tegenover het verhaal van VVD en CDA dat er onvoldoende geld is stelt de SAP: er is genoeg geld, het komt alleen in de verkeerde zakken. Dus: het geld halen waar het zit: bij de banken en verzekeringsmaatschappijen, bij de winsten van de grote bedrijven, bij defensie, bij het zwart-geld-circuit. Dat zijn de hoofdlijnen van de campagne van de SAP voor de Provinciale Staten."

Cory wint opnieuw Problemen blijven

De uitslag van het referendum over de grondwet heeft een enorme overwinning opgeleverd voor Cory Aquino. De opkomst op 2 februari was groter dan werd verwacht en de stemming vond voor het eerst sinds zeventien jaar plaats zonder gewelddadige incidenten op grote schaal.

Het Filippijnse volk maakte opnieuw massaal duidelijk dat zij geen terugkeer wenst naar de dagen van de Marcos-diktatuur. Tegelijkertijd betekent de uitslag van het referendum niet dat tachtig procent van de bevolking nu volledig achter de inhoud van de grondwet staat.

STABILISERING OP DE FILIPPIJNEN?

In deze volksstemming vroeg Cory Aquino in feite om een mandaat voor haar presidentschap en haar regering. Cory kreeg de steun van het volk als morele autoriteit die strijdt voor vrede en gerechtigheid.

Komt hiermee nu ook een eind aan de instabiele periode die al duurt vanaf februari 1986 toen Marcos het veld moest ruimen? En gaat Cory haar beloften van de "februari-revolutie" nu waarmaken?

Onmiddellijk nadat de uitslag van het referendum bekend werd gaf ex-minister van Defensie Juan Ponce Enrile toe dat Cory het referendum had gewonnen. Maar tegelijkertijd waarschuwde hij "dat de regering Aquino niet met

rust zou worden gelaten tenzij een hardere opstelling tegenover de kommunisten zou worden gekozen".

Dat Enrile en zijn medestanders nog lang niet uitgeschakeld zijn bleek uit het grote aantal nee-stemmers in de kazernes. Ook in het gebied waar zowel Marcos als Enrile hun thuisbasis hebben, de regio Ilocos in het noorden van Luzon, stemde de meerderheid tegen de nieuwe grondwet. Een flink deel van het 160.000 leden tellende leger komt uit Ilocos. Bovendien heeft Cory de aangekondigde bestraffing van de militairen die deelnamen aan de coupvoering van eind januari tot nu toe nog niet waargemaakt.

Voor het eerst sinds zij aan de macht kwam kan Cory Aquino steunen op een formele uitspraak van de overweldigende meerderheid van de Filippino's. Dat vergroot haar manoeuvreerruimte ten opzichte van de militairen, die haar via een rebelle in februari aan de macht brachten. De regering Aquino is gelegitimeerd door een nieuwe grondwet en Cory kan volgens diezelfde grondwet tot 1992 als president aanblijven.

TAKTIESE PROBLEMEN

De aangenomen grondwet omvat een aantal rechten en vrijheden die tijdens het bewind van Marcos waren afgeschaft. Het stakingsrecht en het recht van organisatie worden erkend. Het leger

wordt ondergeschikt aan het burgerlijk gezag, arrestaties mogen voortaan alleen door de politie in plaats van het leger worden verricht. Er komt een presidentieel stelsel, ongeveer als in de Verenigde Staten met een Congres en een Senaat. Het Congres wordt gemachtigd om regelingen te treffen waarbij het publiek bevoegd is om direkt wetsvoorstellen te doen. Bovendien blijft de mogelijkheid van een referendum aanwezig.

Aan de andere kant bevat de grondwet geen enkele regeling waarbij de belangen van de grootgrondbezitters, de elite van ondernemers, de multinationals of de Amerikanen in het geding zijn. De regering zal een 'rechtvaardige verdeling' van de landbouwgronden doorvoeren, waarbij de grootgrondbezitters schadeloos gesteld moeten worden. Zowel de binnenlandse als de buitenlandse ondernemers zal geen strobreed in de weg gelegd worden bij hun activiteiten. De vrije markt wordt geacht te zorgen voor de welvaart en het welzijn van het Filippijnse volk. Abortus en echtscheiding blijven verboden.

Volgens de grondwet moet de regering zorgen voor een 'atoomvrij' land, maar het Congres heeft de bevoegdheid atoomwapens toe te staan wanneer dat overeenkomt met het 'nationaal belang'. Toch zal de Bataan kerncentrale op termijn gesloten worden. Over de Amerikaanse militaire bases zullen het Congres, de Senaat en de bevolking (per referendum) in 1992, wanneer de overeenkomst met de Verenigde Staten afloopt, een uitspraak mogen doen.

Het was geen eenvoudige opgave voor links om een juiste houding tegenover deze grondwet te bepalen. De socialistische organisatie Bisig (Verbond voor de ontwikkeling van socialistische theorie en praktijk) omschreef de grondwet als in wezen konservatief en als

een afspiegeling van de ideeën en doeleinden van de bourgeoisie. Maar Bisig stelde dat het tijdens het referendum minder om de inhoud van de grondwet zelf zou gaan maar meer om de strijd die de aanhangers van Enrile en Marcos tegenover de democratische verworvenhe-

26 Februari: Corazon Aquino maakt het "laban" teken als symbool van haar overwinning op Marcos

den van de 'Februari-revolutie' voerden. Voorzitter Francisco Nemenzo stelde het zo: "onze beslissing (om vóór of tégen de grondwet te stemmen, JZ/JC) moet meer gebaseerd zijn op de huidige politieke krachtsverhoudingen dan op de inhoud van de grondwet". In een verklaring over het referendum stelde Bisig: "De discussie over de voorgestelde grondwet kan niet gescheiden worden van het punt van de fascistiese revival". Verwerping van de grondwet zou "het pad effenen voor een neo-fascistiese diktatuur". Daarom zal Bisig "een krachtige campagne voeren voor aanvaarding van de voorgestelde grondwet en tegelijkertijd de beperkingen ervan aangeven".

"Deze kritiese ondersteuning van de grondwet is onderdeel van de pogingen om de politieke verworvenheden van Februari te beschermen. Tegelijkertijd is het een nieuwe mogelijkheid om een voorlichtingscampagne te starten om het volk te politiseren zodat zij hun bevrijding niet gaan verwachten van een burgerlijke staat, hoe democraties ook. En zodat zij niet onterecht gaan denken dat de aanname van deze grondwet het einde van onze strijd betekent".

(1)

Het Nationaal Democraties Front (NDF) kon veel minder onafhankelijk dan Bisig een standpunt bepalen. Aan de ene kant kon zij niet weer dezelfde fout begaan als tijdens de boycot van de presidentsverkiezingen van februari '86. Toen isoleerde zij zich van de massa die in Manila de straat op ging en Marcos uiteindelijk verjoeg.

Maar een oproep om voor de grondwet te stemmen, begeleid door welke kritiek dan ook, stuitte intern op veel bezwaren. Voor de meerderheid was het pro-imperialistiese karakter van de grondwet een belangrijke reden om tegen te stemmen. Bovendien zou het NDF te veel haar handen binden bij een ja-stem. De NDF-voorstellen voor de vredesonderhandelin-

gen met de regering staan voor het merendeel tegenover de inhoud van de grondwet.

De provocaties van rechts door onder andere de arrestatie van de CFP-leider Rodolfo Salas, de moord op Rolando Olalia en de slachting tijdens de demonstratie van boeren voor het presidentieel paleis op 22 januari, beïnvloedden de opstelling van linkse organisaties. Veel boeren, verenigd in de KMP (Kilusang Magbubukid ng Pilipinas, boerenbeweging van de Filippijnen) zullen ongetwijfeld tegen hebben gestemd.

Ook de vakbond KMU (Kilusang Mayo Uno, beweging van de eerste mei) en de PnB (Partido ng Bayan, Volkspartij) riepen op tegen de grondwet te stemmen evenals het bovengrondse samenwerkingsverband Bayan. Die beslissingen kwamen pas na uitvoerige discussies tot stand. Zo spraken afdelingen van Bayan en de KMU op het eiland Negros zich eerder uit voor een "krities ja". De PnB besloot oorspronkelijk geen stemadvies te geven. Via een kritiese ja-stem kwam ook zij uiteindelijk terecht bij een stemoproep tegen de grondwet.

LANDHERVORMING

Een van de belangrijkste redenen voor links om tegen de grondwet te stemmen waren de nietszeggende formuleringen over de noodzakelijke landherformingen. Zeventig procent van de totale bevolking van ongeveer 56 miljoen mensen leeft op het platteland. Op het eiland Mindanao wordt tachtig procent van de landbouwgrond bebouwd door boeren, pachters en landarbeiders zonder dat zij een enkele hectare van de 3,1 miljoen bezitten. Op de eilandengroep de Visayas is ongeveer 70 procent van de 2,5 miljoen hectare bouwland geen bezit van degenen die het bewerken. Centraal Luzon was in het verleden

een van de paradepaardjes van de landhervormingsprojecten. Desondanks is zeventig procent van de rijstboeren en vijftig procent van de suikerboeren landloos gebleven.

Boeren worden vaak gedwongen exorbitant hoge pacht te betalen aan de grootgrondbezitters. Dat gaat vaak in de vorm van zestig procent van de netto-opbrengst van de oogst. Veelal betalen de boeren tweederde van de kosten, zoals zaden, plantgoed, kunstmest, huur van landbouwmachines, transportkosten e.d., terwijl de landheer slechts eenderde of minder daarvan bijdraagt.

De omstandigheden waaronder de ongeveer veertig miljoen Filippino's op het platteland moeten leven staan in schril contrast met de hoge levensstandaard van de landheren en grootgrondbezitters. Een groot deel van de boeren en landarbeiders hoort tot de zeventig procent van de Filippijnse bevolking die onder de armoedegrens leeft. Dat wil volgens Karina Constantino David, staatssecretaris voor sociale zaken en welzijn, zeggen dat "zij voor minder dan 80 procent kunnen voorzien in hun dagelijkse voeding. De laatste tien jaar is het aantal mensen dat te lijden heeft van ondervoeding gestegen met veertig procent". (2)

Het is dan ook geen wonder dat de eis voor werkelijke landhervorming een van de meest centrale eisen is aan de regering Aquino.

Tot aan het referendum was er van alle beloftes die Aquino keer op keer deed over landhervorming ten gunste van de boeren totaal niets terecht gekomen. Daarom trokken in januari tienduizend boeren naar Manila om hun eis voor land kracht bij te zetten. Omdat er nauwelijks reactie kwam besloten zij op 22 januari op te trekken naar het presidentieel paleis. Volgens de boerenorganisatie KMP werden daar achttien mensen gedood en bijna honderd

gewond toen militairen het vuur openden op de menigte.

CORY EN DE LANDHERVORMING

Het grote belang van de landhervorming wordt nu zelfs erkend door aanhangers van Cory, zoals de conservatieve aartsbisschop Sin van Manila. Daags na de massamoord op de boeren verklaarde Sin dat "het falen van de regering op het gebied van de landhervorming in grote mate verantwoordelijk was voor de dood van de demonstranten". In een herderlijk schrijven stelde Sin: "We vragen onze regering, .. om haar aandacht te richten op het probleem van de landhervorming en alles wat daarmee verband houdt". Volgens Sin was de geloofwaardigheid van de regering nu in het geding. Daarom eiste hij "realistische uitvoering van de programma's, met de grootste mogelijke spoed". (3)

Aquino verklaarde op haar beurt daags na haar overwinning in het referendum op de televisie dat zij druk gaat uitoefenen om te komen tot een grootscheeps landhervormingsprogramma. Om dit te kunnen uitvoeren zal zij aan verschillende landen een bedrag van vijfhonderd miljoen dollar vragen.

Een van de belangrijkste obstakels bij de uitvoering van landhervorming is de schadeloosstelling van de grootgrondbezitters, waaraan de regering zich via de nieuwe grondwet heeft verplicht.

Een lening van vijfhonderd miljoen komt bovenop de reeds bestaande buitenlandse schuld van ongeveer 26 miljard dollar. De rentebetaling over die schuld slokt per jaar al de helft van het nationaal inkomen van 15 miljard dollar op. Economies gezien zal de landhervorming met schadeloosstelling de problemen alleen nog maar verergeren.

De boerenbeweging KMP eist in haar 'Programma voor echte landhervorming': "Verdeling van het land aan degenen die haar bewerken, zonder enige betaling". Verder stelt het programma: "Landhervormingen in het verleden zijn mislukt, simpel vanwege het feit dat de boeren voor het land moesten betalen terwijl hun inkomen nog niet eens voldoende was om zichzelf en hun familie te onderhouden. De boeren hebben al meer dan genoeg voor het land betaald door de schandalig hoge pacht, rente en andere verplichtingen aan de landheren".

PARLEMENTAIRE VERKIEZINGEN

De aangenomen grondwet bepaalt dat de verkiezingen voor het in te stellen parlement, verdeeld over twee kamers, gehouden moeten worden in mei van dit jaar. Verkiezingen voor plaatselijke en regionale organen zullen in augustus moeten plaatsvinden.

In de periode tot mei zullen de gebeurtenissen zich onder andere toespitsen rond die verkiezingen.

De deelname van de Partido ng Bayan is nog onzeker. Een oude wet verbiedt deelname aan verkiezingen van subversieve organisaties. Omdat de PnB wordt geacht verbonden te zijn met de Communistische Partij van de Filippijnen (CPP) zou zij kans lopen van deelname te worden uitgesloten.

Aquino heeft ondertussen ook aangekondigd dat regeringsleden die tijdens de verkiezingen van mei kandidaat willen staan, ontslagen zullen moeten worden. Daarnaast zal de verkiezingskampagne de eenheid in de regering verder onder druk zetten omdat de verschillende partijen zoveel mogelijk zetels zullen willen krijgen. Ex-minister van Defensie Enrile is in feite al sinds zijn ontslag bezig zijn partij, de Nacionalista Party, op te bouwen. Zijn verklaringen, onmid-

dellijk na het referendum, dat hij de wil van het volk zal respekteren, moeten dan ook in het licht van de komende verkiezingskampagne gezien worden.

De vraag is welke positie Cory Aquino zelf zal gaan innemen. De partij die waarschijnlijk het dichtst bij haar staat is de PDP-Laban van voormalig minister Aquilino Pimentel, die nu presidentieel adviseur is voor nationale zaken. Dan is er ook nog de UNIDO van vice-president Salvador Laurel. Dit konservatieve blok zou weleens meer toenadering tot de partij van Enrile kunnen zoeken.

Op 12 oktober richtten vierhonderd vrouwen op een kongres in Manila een

vrouwenpartij op, KAIBA (Vrouwen voor het moederland). Zij zullen via verkiezingsdeelname opkomen voor de rechten en het welzijn van de vrouw in een vrij, democratie en soeverein Filippijnen. Dat is geen overbodige luxe gezien het feit dat abortus en echtscheiding, onder druk van de katholieke kerk, in de nieuwe grondwet verboden zijn.

Op 8 februari is een eind gekomen aan het staakt-het-vuren tussen de NPA en het regeringsleger. De vredesonderhandelingen die op basis van de wapenstilstand tussen het NDF en de regering Aquino zouden worden gehouden, waren nog niet op gang gekomen. De voorberei-

dende besprekingen, die wel plaatsvonden, werden daags na de massamoord op de Mendiola-brug voor het presidentieel paleis, afgebroken door het NDF. In een verklaring stelt het NDF: "Deze massamoord heeft ons ervan bewust gemaakt dat het zinloos was om de onderhandelingen onder dergelijke omstandigheden voort te zetten. Hieruit werd de onredelijkheid van de regering met name op het punt van de landhervorming duidelijk. Als deze regering een dergelijke politiek voortzet, dan hebben wij geen ander alternatief dan weer te beginnen met de gerechtvaardigde gewapende strijd". (4)

President Aquino heeft hierop gereageerd met de verklaring dat als het NDF bij haar standpunt zou blijven, zij gaat proberen om regionale onderhandelingen te beginnen met plaatselijke afdelingen van het NDF. Daarmee speelt zij in op interne meningsverschillen binnen het NDF, waarvan sommige delen al veel eerder de onderhandelingen wilden afbreken.

Het ziet er naar uit dat Aquino's positie sterk is verbeterd na het gewonnen referendum. Maar wat blijft zijn de enorme sociale en economische problemen die de overweldigende meerderheid van de bevolking treffen. Die problemen zal Aquino niet oplossen.

5 februari

Jeroen Zonneveld,
Jorge Carreon

De filippijnse regeringsonderhandelaar Guingona en zijn kommunistiese tegenhanger Zumel vieren het feit dat het bestand is ingegaan.

NOTEN

- (1) Geciteerd in International Viewpoint (IVP) nr. 112 van 26-1-1987 in "Landmarks of a new situation" door Paul Petitjean, blz. 25.
- (2) Zie: IVP nr. 112.
- (3) Geciteerd in International Herald Tribune, 26-1-1987.
- (4) Geciteerd in Le Monde diplomatique van 1 en 2 februari 1987.

Ierland 1972

Bloody sunday

Sinds de huidige fase van de Ierse bevrijdingsstrijd 17 jaar geleden begon, vond er een aantal gebeurtenissen plaats die zijn gaan gelden als referentie-punten in de geschiedenis, zowel van verzet als van repressie. De Republikeinse hongerstaking in de H-blokken van Long Kesh is tot op heden één van de meest belangrijke van dergelijke gebeurtenissen. Dit protest kostte in de gevangenis aan tien man het leven. Tegelijkertijd bracht het de Britse 'kriminaliseringspolitiek' aan het licht, terwijl het verzet er door versterkte en politieker van aard werd, en het konflikt internationaal in de aandacht kwam.

Een ander referentiepunt is 'Bloody Sunday': 'Bloedige Zondag', waarbij 14 burgers hun leven verloren in de straten van Derry. Er volgde geen openlijke schietpartij met de IRA en evenmin werden de mensen van de straat verdreven. De autoriteiten hadden naïef op deze beide effecten gerekend. Wat wél werd bereikt was dat het voor iedereen duidelijk werd dat de Staat onschuldige mensen kon vermoorden en zichzelf later van alle schuld en schande kon vrijspreken.

M.F. Quilligan

Op 30 januari 1972 verzamelden duizenden mensen zich in de woonwijk Creggan in Derry Stad voor een demon-

stratie door het nationalisties deel van de stad naar de Bogside. De organisatie was in handen van de Civil Rights Association (CRA), het Burgerrechten Genootschap, en het doel was om aandacht te vestigen op de ongelijke verdeling van huizen, banen en politieke vertegenwoordiging en om te protesteren tegen de politiek van internering zonder proces. Hoewel de demonstratie illegaal was door een verbodsbevel van de Noord-Ierse Unionistische minister-president Brian Faulkner, ondersteunden prakties alle burgerrechten- en nationalistiese organisaties in Noord-Ierland het initiatief. Het plan was om gezamenlijk zo'n grote demonstratie op de been te brengen dat die met geen mogelijkheid gestopt zou kunnen worden. Zo zou het verbod te niet worden gedaan. De Britse politieke en militaire autoriteiten waren op hun beurt net zo vastberaden om hun gezag te doen gelden.

Faulkner voerde op 26 januari besprekingen met de Britse legercommandant Generaal Tuzo en de volgende dag vloog hij naar Londen voor vertrouwelijk overleg met de Britse minister-president Heath. Op 28 januari had hij de toezegging van het Britse Leger en de Royal Ulster Constabulary* dat er zou worden opgetreden tegen illegale demonstranten. Op wat voor manier dat zou gebeuren werd in het midden gelaten. Op 29 januari lastte Ian Paisley een tegen-demonstratie in Derry af, omdat, zo deelde hij mee, hem ter ore was geko-

men dat de CRA zou worden tegengehouden 'zodanig met geweld'. Om dat waar te kunnen maken zetten de autoriteiten drie kompanieën van het Eerste Parachute Regiment in en grendelden ze de straten vanuit de Bogside af om de massa's onder controle te kunnen houden. Daar stonden de soldaten opgesteld, in afwachting van de demonstratie die zijn weg zou zoeken door het nationalistiese standsdeel.

Om 15.30 uur bereikte de stoet de rand van de Bogside. De mensen ontweken de legerversperringen en volgden een vrachtwagen met een platte laadbak, die dienst zou gaan doen als platform voor de sprekers. Er waren echter wat jongeren die zich bij de versperringen verzamelden en er werden wat stenen en flessen naar de soldaten gegooid. Traangas werd afgevuurd en er verscheen een waterkanon. Alles bijelkaar was het het bekende scenario van talloze kleinere schermutselingen in Derry sinds de Britse troepen voor het eerst op straat werden ingezet in augustus 1969. Plotseling en zonder waarschuwing openden de Para's het vuur. Mensen moesten voor hun leven rennen of zich op de grond gooien. Anderen scholen achter auto's of in portieken. Niemand kon zo gauw bevatten wat er gebeurde. Toen het schieten ophield lag de straat bezaaid met 13 gedode en 29 gewonde burgers. Eén van de gewonden stierf enkele weken later en velen onder hen zijn sindsdien voorgoed gehandicapt. Onder de eerste 13 doden waren 7 tieners.

Het Britse ministerie van Defensie (MvD) beweerde in officiële verklaringen aan het Britse Parlement dat de para's het vuur hadden geopend nadat ze met spijkerbommen en met 'een geweervuur van 50 tot 80 schoten' werden aangevalen. Slechts weinigen geloofden deze versie van de gebeurtenissen van het MvD. En ook betwijfelde zo goed als

iedereen dat de IRA openlijk een gewapende actie zou hebben uitgevoerd tijdens de demonstratie. Het MvD verklaarde dat het leger 'in alle gevallen had gericht op mannen die als gewapende bandiet of als bommengooier waren geïdentificeerd'. Deze bewering werd door de feiten tegengesproken. Er waren namelijk ook vrouwen en kinderen neergeschoten en gerechtelijk onderzoek had uitgewezen dat geen van de vermoorden wapens of explosieven had op het moment van de schietpartij. Er werden geen wapens gevonden op hun lichamen en ook onder de gewonden was er niemand die in staat van beschuldiging werd gesteld.

Het Parachute Regiment is samengesteld uit keiharde stoottroepen met een perfecte training en discipline. Kommandant Luitenant-kolonel Derek Wilford bevond zich op de bewuste dag in de voorhoede bij zijn troepen. Er was geen twijfel mogelijk. Dit was een schieten-om-te-doden operatie. Een in koelen bloede geplande moord op burgers met als doel het uitlokken van de IRA tot een directe konfrontatie met het Britse leger. De legerleiding moet hebben ingestemd met deze actie, met goedkeuring van de Britse regering. (1)

Finbar O'Doherty, medeoprichter van de CRA konkludeerde: "Het bloedbad kwam overeen met de algemene rol van het Britse leger ... om de minderheidsgemeenschap te terroriseren en haar verzet te breken". (2)

HET WIDGERY RAPPORT

De Britse regering kondigde meteen de instelling van een speciale commissie aan, om de gebeurtenissen te onderzoeken. Voorzitter werd voormalig legerofficier, op dat moment Groot Brittanien's hoogste rechter, Lord Chief Justice

Widgery. Het Persburo van Downing Street 10 (residentie van de Minister President) beweerde dat alle verslaggeving in de media die vooruit liep op de bevindingen van de commissie het risico met zich mee bracht van een aanklacht wegens belediging van het gerecht. Dit was niet waar, maar niemand waagde het erop, zodat de pers in alle talen zweeg tot het midden van april, toen het Widgery rapport werd gepubliceerd.

Widgery opende met de opmerking dat er geen doden zouden zijn gevallen als er geen demonstratie was geweest. Dit argument had al eerder de kop opgestoken in de pers vlak na de gebeurtenis. Maar enige commentatoren wezen erop dat dat je dan net zo goed kon zeggen dat er geen slachtoffers zouden zijn geweest als er nooit een 'Oranje Staat' was geschapen of als de minderheid in die staat fatsoenlijk en respectvol was behandeld; als de troepen niet waren ingezet in 1969 en als er geen interneringspolitiek was, om tegen te demonstreren. (3)

Widgery schonk meer aandacht aan officiële legerbronnen dan aan onafhankelijke ooggetuige-verslagen en hij verklaarde dat er geen aanleiding was om te geloven dat de para's "het vuur zouden hebben geopend als er niet eerst op hen was geschoten". Ook zei hij dat de "hoogstaande terreinkennis en training" van het leger reden was dat er geen soldaten waren gewond tijdens de operatie. Zijn konklusies waren tegenstrijdig. Aan de ene kant hadden de soldaten "op geïdentificeerde gewapende bandieten geschoten in overeenkomst met van kracht zijnde bevelen" en was "er geen algemene achteruitgang van discipline". Aan de andere kant "is het niet bewezen dat iemand onder de slachtoffers of gewonden werd neergeschoten, terwijl hij of zij een wapen of bom hanteerde". En in een apart incident,

waarbij vier burgers waren gedood, konkludeerde Widgery dat "toen deze vier mannen werden neergeschoten, de groep burgers zich niet agressief gedroeg en dat deze schoten onterecht waren afgevuurd".

Het rapport zou woensdagmiddag 19 april 1972 worden bekend gemaakt. De avond daarvoor echter belden persmedewerkers van het Ministerie van Defensie op naar defensiespecialisten van de nationale kranten, om geselecteerde passages uit te laten lekken. Dit had tot gevolg dat de feiten verder werden "vergoelijkt voor presentatie aan het Britse publiek". (4)

De DAILY TELEGRAPH kondigde aan: "Widgery zuivert paratroepen van Bloody Sunday" en de DAILY MIRROR zei: "Bloody Sunday para's vrijuit". De DAILY MAIL ging nog verder. De kop was "Widgery geeft IRA de schuld en zuivert het leger van schuld", en in de redactionele kolom stond, onder de titel "Een Mythe ontzenuwd": "De Britse regering beantwoordt cynische propagandamakers met juridische waarheid. Het lijkt op het uitroeien van een adersnest met behulp van de Queensberry regels (van eerlijk spel bij bokswedstrijden). Al met al blijkt uit de afgelopen 2½ jaar van toenemende terrorisme en de verslaggeving van het legeroptreden hiertegen - nu inclusief het rapport van Lord Widgery - dat onze troepen een onmogelijke taak onmogelijk uitmuntend uitvoeren".

In volledige tegenstelling met dergelijke berichten, sloot de lijkschouwer van Derry zijn officiële onderzoek naar de omstandigheden van de dood van de slachtoffers als volgt af: "Het valt me op dat het leger op die dag amok heeft gemaakt en dat ze schoten zonder te bedenken wat ze aan het doen waren. Ze schoten op onschuldige mensen. Deze mensen namen weliswaar deel aan een demonstratie die was verboden, maar

ik vind dat geen rechtvaardiging om in het wilde weg dodelijke geweeersalvo's af te vuren. Ik zeg het zonder terughoudendheid: Het was klinkklare onvervalste moord". (5)

VAN 1972 TOT 1987

In de afgelopen 15 jaar was er aan de ene kant veel repressie en aan de andere kant een steeds vastberadener Republikeins verzet. Nationalisten onder vinden nog steeds diskriminatie bij toe-

wijzing van woningen en bij kansen op werk. Ze zijn slachtoffer van wetten zoals de Prevention of Terrorism Act (anti-terrorisme wet) en de Emergency Powers Act (wet op de Noodtoestandsvolmachten). Het gerechtelijk systeem maakt gebruik van verklikkers en laat schijnprocessen toe, met één enkele rechter in een Diplock rechtbank zonder jury. Nationalisten lijden onder naakt-onderzoeken, gebruik van plastic kogels en officieel gesanktioneerde doodseskaders. Er zitten nu vijf maal zoveel mensen in de gevangenis als in 1969.

Het verzet tegen de Britse betrokkenheid is onverzettelijker geworden door reorganisatie van de IRA in het midden van de jaren '70 en door de campagnes in de gevangenissen - beginnend met het dekenprotest van 1976 tot de hongerstaking in 1981. Het verzet werd breder toen Sinn Fein actief met de verkiezingen ging mee doen, met als resultaat een aanzienlijke steun vanuit de nationalistiese gemeenschap. In de afgelopen vijf jaar werden er twee leden van de partij gekozen in het parlement in Dublin, drie leden in het parlement in Westminster, vijf in de Northern Ireland Assembly, en er zijn nu bijna 100 Sinn Fein-raadsleden in stads- en provincieraden in heel Ierland. Aangezien elke Sinn Fein kandidaat verplicht is om het recht van de IRA te erkennen om een militaire campagne te voeren tegen het Britse leger en haar plaatselijke bondgenoten, betekent deze kiezerssteun 'een mandaat van de kiezers om het Britse probleem op te lossen, als mogelijk zonder militaire middelen, als nodig met militaire middelen'. (6)

Ondanks deze steun van de kiezers van meer dan 40%, blijven de Britse Konservatieve regering en veel leden van de loyale oppositionele Labour Party weigeren om Sinn Fein vertegenwoordigers te ontmoeten. Deze onprincipiële houding werd onlangs duidelijk geïllus-

treerd toen Sinn Fein raadsleden een tournee door Groot-Brittannië maakten en slechts twee Labour raadsleden de moeite namen om te verschijnen op een receptie in het stadhuis van Leeds. Jim McAllister, een gekozen vertegenwoordiger van Sinn Fein, gaf commentaar: "Die zogenaamde socialistiese raadsleden die weigeren om ons te ontmoeten, zeggen tegen het Ierse volk dat het geen zin heeft om betrokken te raken bij het verkiezingsproces, omdat we toch niet met jullie zullen praten...Ze zeggen: pak je geweer, want we praten niet met jullie politici en jullie gekozen vertegenwoordigers". (7)

Bloody Sunday maakte veel indruk op het Iers nationalistiese bewustzijn. Sinds die dag, toen de Britse staat duidelijk maakte dat ze in koelen bloede kon moorden neemt het aantal ongewapende mannen, vrouwen en kinderen dat door het Britse leger gedood werd, gestadig toe.

NOTEN

- (1) Reed, David: Ireland - the key to the British Revolution, Londen 1984.
- (2) O'Doherty, Finbar: Sunday Bloody Sunday, Belfast 1977.
- (3) Winchester, Simon: In Holy Terror, Londen 1974.
- (4) Curtis, Liz: IRIS No. 5, Dublin 1983.
- (5) Official Coroner's Report - B90/163, Derry 1972.
- (6) Wilson, Des: An End to Silence, Cork 1985.
- (7) TOM Paper, Vol. 10 No. 3: Dec/Jan 86/87.

* De RUC is een Noord-Ierse politiemacht die in 1922 werd opgericht en die wortels heeft in het Engelse imperialistische repressie-apparaat van vóór de Ierse deling. Deze para-militaire organisatie heeft een traditie van wreedheid, moord en marteling opgebouwd. (noot van de redactie)

Vrouwen in de gevangenis

In Noord-Ierland zijn ook veel vrouwelijke politieke gevangenen. Zij worden net zo mishandeld en gemarteld als mannen. Berucht zijn de zogenoemde 'strip-searches'. Deze vernederende mishandeling werd in 1982, na een periode van 30 jaar, in de Armagh-gevangenis weer ingevoerd. Duizenden vrouwen hebben sindsdien deze behandeling moeten ondergaan. Het merendeel van die vrouwen overkwam dat terwijl ze in voorarrest zat, in afwachting van een proces. Ze moeten soms twee jaar op een gerechtelijke uitspraak wachten. Tijdens het proces worden ze soms twee keer per dag, vijf dagen per week, onderworpen aan de strip-search. Vrouwen van 15 tot 70 jaar, menstruerende vrouwen, vrouwen die bij een gynaecoloog op bezoek zijn geweest, of die wegens een miskraam behandeld worden. Allen worden ze onderworpen aan de strip-searches.

Een gevangene beschreef de strip-search als volgt: "Je wordt verteld je totaal uit te kleden. Je wordt altijd omringd door 6 tot soms 15 bewaaksters. Als je naakt bent, wordt je lichaam voor en achter geïnspekteerd. Een bewaakster houdt je handen vast en inspekteert je handpalmen. Ze trekt je voeten omhoog om je voetzolen te bekijken. Het is net een veemarkt. Iedereen

met lang haar moet het boven het hoofd houden, terwijl zij het doorzoeken. Menstruerende vrouwen krijgen het bevel hun maandverband of tampon te verwijderen en als je dat weigert doen ze het met geweld".

Vrouwen die een strip-search weigerden zijn geslagen, geschopt, met geweld doorzocht en naakt achtergelaten op de vloer. Een vrouw werd geblinddoekt en zwaar mishandeld. Haar benen werden over haar schouders geduwd; daarna kreeg ze zestig dagen strafcel.

Hieronder volgt een verslag van Rita Bateson. Het komt uit de brochure "Noord-Ierland, leven in verzet".

Rita Bateson komt uit de 'Bone'. De 'Bone' is de kleinste katholieke wijk van Belfast; en dus ook een van de gevaarlijkste. Rita werd toen ze 16 was tot 3 jaar opsluiting in de Armagh-gevangenis veroordeeld. Ze werd gearresteerd in mei 1976. In die tijd zat ze nog steeds op school. De Saint Gemma Secondary School in Belfast. Toen ze gearresteerd werd was het haar ouders niet toegestaan haar te vergezellen. Ze werd naar de RUC-barakken in Hastings Street gebracht. Later bracht men haar over naar de RUC-barakken in Queen's Street. Daar

mochten haar ouders haar drie minuten zien. Geen van beide ouders mocht bij haar zijn tijdens de ondervragingen. Rita verklaarde later dat ze tijdens het verhoor voortdurend aan de bedreigingen en beledigingen van RUC-rechercheurs van de Speciale Afdeling (Special Branch) blootstond. Als ze een verklaring weigerde te tekenen, zou haar vader 'slachtoffer' van een 'moordaanslag' worden. Het zou dan op een sektarische moord lijken, zo werd haar gezegd. Verder werd ze, zoals ze later verklaarde, een 'hoer' en een 'Fenian bastard' genoemd.

Rita werd beschuldigd en veroordeeld in maart 1977. Toen ze in Armagh aankwam voegde ze zich onmiddellijk bij het protest voor politieke status.

Door de gouverneur van Noord-Ierland werd haar meegedeeld dat ze niet naar de St. Joseph's Training School gestuurd zou worden, waar de meeste meisjes van haar leeftijd naar toe gaan.

Rita zegt vreselijk geslagen te zijn door mannelijke gevangenisbewaarders in de Armagh gevangenis in mei 1978 tijdens een protest. Bij die gelegenheid werden 56 mannelijke bewaarders in volledige rellenuitrusting de gevangenisvleugel ingestuurd. Vier van hen grepen haar bij haar haar, schopten en stompten haar en tilden haar vervolgens bij haar haar van de grond, daarna werd ze in een cel gesmeten.

De vrouwelijke gevangenen hebben vanaf het eerste moment geweigerd zich neer te leggen bij de kriminalisering. Zij werden echter niet gedwongen een gevangenisuniform te dragen, ze konden dus hun eigen kleding aan. Maar voor het weigeren van gevangenisarbeid werden ze gestraft met 21 uur per dag opsluiten, het bezoek werd tot een half uur per maand teruggebracht. Geen radio, geen kranten, zeer beperkt boeken, geen studiemogelijkheden, geen voedselpakketten van familie toegestaan,

De vrouwen in solidariteit met de andere vrouwen.

geen strafvermindering (dit betekent dat ze de volle tijd moeten uitzitten terwijl straffen van 20 jaar geen uitzondering zijn).

Ondanks deze zware behandeling protesteren de vrouwen (inmiddels 32, en 6 vrouwen in voorarrest) al ruim 4 jaar. De autoriteiten hebben sinds februari 1980 de omstandigheden nog verder verscherpt, tot het uiterste, in een poging de vrouwen op die manier alnog

te breken. Op 7 februari stormden 30 à 40 mannelijke bewakers, speciaal overgebracht uit de mannengevangenis en bijgestaan door 30 bewaaksters, de vleugel binnen, omsingelden de vrouwen die op hun eten stonden te wachten en vielen hen vervolgens aan. Veel vrouwen raakten gewond; gezwollen gezichten, blauwe ogen, over het hele lichaam kneuzingen, uitgetrokken haar, bewusteloos geslagen. Dit alles onder het mom

van 'celonderzoekingen'. Vier vrouwen werden door bewakers in volledige rellenuitrusting voor de directeur gesleept, bij een vrouw werden de borsten ontbloot.

Sinds die datum zitten de vrouwen 23 uur per dag opgesloten, ze kunnen alleen uit de cel voor het uur luchten. Het grofste is wel dat de vrouwen nu niet meer uit de cel mogen voor het toilet (die zijn allemaal afgesloten) of om zich te wassen. Dat wil zeggen dat ze zich sinds februari 1980 niet meer hebben kunnen wassen en dat ze hun behoefte in een po in de cel moeten doen. Het wordt hun ook onmogelijk gemaakt om die po's te legen zodat ze noodgedwongen de inhoud van de po door de ramen en het luikje in de celdeur naar buiten gooien.

Een week na de inval van mannelijke bewakers zijn alle protesterende vrouwen naar een andere vleugel overgeplaatst. Daar waren inmiddels de luiken en de ramen stevig dichtgetimmerd zodat er niets anders op zat dan de uitwerpselen op de muren te smeren. De Britse media proberen het steeds zo voor te stellen als zouden de gevangenen vrijwillig stront op de muren smeren, omdat ze graag publiciteit hebben of omdat ze gewoon smerige Ieren zouden zijn. In werkelijkheid worden ze er dus door de gevangenisautoriteiten toe gedwongen.

Tijdens de overplaatsing zijn alle persoonlijke spulletjes van de vrouwen afgenomen, ook de kleding, zodat ze alleen nog maar de kleding hebben die ze op de dag van overplaatsing aanhadden. In veel cellen staan alleen twee bedden (de vrouwen zijn met twee in een cel opgesloten), slechts in een enkele cel staat ook een stoel en een tafel. In een aantal cellen is er niet eens een po zodat die vrouwen hun behoeften op de vloer moeten doen. Zelfs de meest verwaarloosde hond wordt nog beter behandeld! De gevangenisautoriteiten

hopen de vrouwen door deze vernederende omstandigheden te dwingen hun protest op te geven. Intussen betekent dat dat de vrouwen moeten leven tussen hun eigen uitwerpselen, ongewassen, helemaal niets te doen, 23 uur per dag opgesloten, en steeds dezelfde kleding aan. Het ziet er naar uit dat we niet ver meer zijn van de 'dekenvrouwen', misschien zijn ze binnenkort genoodzaakt ook alleen een deken te dragen. Feitelijk is de situatie voor de vrouwen zwaarder. De vrouwen worden namelijk nog gepakt op hun vrouw zijn. Door de onhygiënische omstandigheden, gekombineerd met de ongezonde en minimale voeding en het ongezonde klimaat in de gevangenis, bestaat het gevaar dat ze allerlei infecties oplopen. Voor de menstruatie zijn ze ook nog op rantsoen gesteld, drie dagen in de maand twee maandverbandjes per dag. Mediese behandeling is er niet. De gevangenisarts schrijft voor alle klachten aspirine voor of valium en doet serieuze ziekten af met 'verbeelding'. Zwangere vrouwen krijgen geen enkele mediese verzorging. Een aantal vrouwen menstrueert maanden

lang niet, de arts vindt dat ze maar moeten gaan werken, dan komt het wel weer goed. Een paar vrouwen moet voortdurend braken en nemen angstwekkend in gewicht af: een vrouw die in het verleden een geperforeerde maag heeft gehad en een streng dieet nodig heeft krijgt dit niet. Wanneer ze echter het protest opgeven krijgen ze wel de nodige behandeling en dieet.

Om ongeveer 13.30 uur de 7e februari zat ik in m'n cel toen de deur openvloog en drie mannelijke bewakers in volledige reluitrusting binnenstormden, een van hen sprong bovenop me en bleef me toen op mijn armen en borst slaan terwijl anderen mijn been vast hielden. De twee die mijn benen vasthielden draaiden deze zo om dat ik plat op bed kwam te liggen. Een zat er op mijn benen, een ander op mijn borst en weer een ander hield zijn hand zo over mijn neus en mond dat ik amper adem kon halen. Zo bleven ze mij enkele minuten vasthouden. Toen kwamen er nog drie vrouwelijke en mannelijke bewakers binnen. Ze paktten mij van het bed en droegen me de cel uit de vleugel in. Ze hielden

mijn armen gekruist op mijn rug en mijn benen gespreid in de lucht. Op deze manier droegen ze me de trap af. Een mannelijke bewaker bleef me voortdurend schoppen terwijl een bewaakster me bij de haren vasthield. Op deze manier werd ik bij Scott gebracht. De mannelijke bewaarders stonden achter mij terwijl de vrouwelijke bewaardsters me met mijn benen gespreid in de lucht hielden.

Scott zei een van de bewakers me mijn schoenen uit te trekken, me goed vast te houden en me niet te laten gaan. Mijn jumper hing alleen nog rond mijn nek. Toen Scott zijn uitspraak had gedaan, grepen de bewakers mij weer en gooiden me met mijn hoofd eerst in de cel. Een van de bewakers schopte me nog in de rug. Ze lieten me in de cel liggen met niets anders dan een stinkende matras en weigerden me het gebruik van de toilet. Ik heb dit gerapporteerd aan de mediese staf die ook notitie nam van de diverse kneuzingen op mijn armen, benen, borst en nek".

China

Strijd voor democratische rechten

Zes-en-een-half jaar geleden kondigde Solidarnosc haar oprichting aan. Tegelijkertijd kondigde in de Volksrepubliek China de 'Nationale Bond van Onofficiële Publikaties van China' (NAUPC), een landelijke coalitie van 21 niet-officiële publikaties, ook haar oprichting aan. De NAUPC begon met de uitgave van het tijdschrift 'Plicht'. Het was een mijlpaal in de ontwikkeling van de democratiseringsbeweging die zich, met ettelijke onderbrekingen, sedert eind 1978 ontplooid had.

'Plicht' ging door met publiceren, eerst eens in de twee maanden en vervolgens eens per twee weken. In 1981 werd het van staatswege verboden verklaard. Het volgende artikel gaat de ontwikkelingen van de democratiseringsbeweging na. Het werd voor het eerst gepubliceerd in 1985 in het augustus-nummer van 'October Review', een revolutionair marxistisch tijdschrift dat in Hong Kong uitgegeven wordt.*)

LI SI

De democratiseringsbeweging van de periode 1978 - 1981, gewoonlijk aangeduid als de Beijing Democratiese Voorjaarsbeweging, kwam voort uit het zogenaamde

Tian An Men Pleinoproer in 1976. Meer dan honderduizend mensen waren toen spontaan bijeen gekomen op dit plein in de hoofdstad om uitdrukking te geven aan hun verontwaardiging over de zittende regering.⁽¹⁾ Soortgelijke oproeren vonden plaats in andere steden zoals Nanjing en Zhengzhou.

De historische betekenis van die democratische protesten was dat het massale en spontane akties waren, gericht tegen het hele bureaucratiese bewind. Dit ter onderscheid van de massale akties tijdens de kulturele Revolutie, die onder controle stonden van afdelingen van de Chinese Kommunistiese Partij en die vooral de behoeften en belangen van de partij dienden. De demonstraties waren gewelddadige en emotionele uitbarstingen. Duidelijke programmatiese doelstellingen, organisatie of kernpunten ontbraken. Mede daarom konden deze opstanden snel en op grove wijze onderdrukt worden. En toch werd er iets veroorzaakt: de val van de zogenaamde Bende van Vier, aanhangers van de vorige leider Mao Zedong. Tegen het eind van 1978 kreeg de stroming van Deng Xiaoping de opperleiding in handen. Er had een serie rehabilitaties plaats, waaronder de officiële erkenning van de opstand van het Tian An Men

Plein, als zijnde een revolutionaire spontane massa-aktie. Terwijl de partij onder leiding van Deng Xiaoping probeerde een zekere steun van de massa te benutten ter versterking van haar macht, maakten de mensen van de gelegenheid gebruik om hun grieven te uiten en hun eisen naar voren te brengen. Er begonnen muurkranten te verschijnen op de Xidan Muur in de hoofdstad. Massale discussiebijeenkomsten werden georganiseerd en niet-officiële publikaties begonnen te verschijnen. Begin 1979 waren dat er over het hele land reeds tientallen. Die publikaties bleven bestaan, in weerwil van een nationale golf van arrestaties van redakteuren en medewerkers vanaf april 1981. Vanaf dat ogenblik was de beweging gedwongen onder te duiken. Het totaal aantal niet-officiële publikaties dat buiten China bekend was bedroeg in de periode november 1978 tot april 1981 meer dan 120. Bijna vijftig kwamen uit de hoofdstad Beijing, de rest vooral uit de provinciale hoofdsteden. Sommige uitgaven konden stand houden tot over de twintig nummers, andere werd na het eerste nummer al het zwijgen opgelegd. Sommige hadden honderd bladzijden, andere vier. Aangezien de staat de kontrôle had over alle publikatiemiddelen, moesten de niet-officiële uitgaven gestencild worden op papier van slechte kwaliteit. Vanwege technische beperkingen werden de meeste nummers in slechts honderden exemplaren gepubliceerd. De Beijing Spring echter kreeg de steun van de Pers van Vreemde Talen en drukte tienduizend exemplaren van de eerste twee nummers. Door druk van hogerhand kwamen er daarna echter helemaal geen gedrukte exemplaren meer uit. "Onze generatie", een gezamenlijk projekt van studenten van dertien universiteiten over heel China, stuitte op het zelfde probleem. Het eerste nummer had slechts de helft van de inhoud in drukvorm. Na het eerste nummer werd het blad volledig verboden.

DEMOKRATIESE VOORJAARSBEWEGING

De onofficiële publikaties waren typerend voor de zogenaamde Democratiese Beijing Voorjaarsbeweging. Zij dienden voor het bijeen brengen van jonge activisten. Er bestonden feitelijk twee typen publikaties. In het ene stonden hoofdzakelijk politieke opstellen; in het andere stonden meest literaire artikelen. De meeste publikaties van het eerste type werden geschreven door jonge arbeiders die gedurende de Kulturele Revolutie tot de generatie van de Rode Garde behoord hadden. Zij hadden het gevoel door Mao misleid te zijn. Na een periode van heroverdenking kwamen zij voor de dag met duidelijke eisen voor democratie en een goed rechtstelsysteem. Zij vormden de kern van de Democratiese Beijing Voorjaarsbeweging. In het tweede type publiceerden vooral studenten of jonge arbeiders die zich met literaire zaken bezig hielden, maar

zij hadden nauwe banden met het eerste type en ook met schrijvers van officiële literaire publikaties.

De demokratiese Beijing Voorjaarsbeweging was in het begin van haar bestaan in vooral kleine groepen verdeeld. Activisten met overeenkomstige standpunten hergroepeerden zich rond een zekere publikatie om politieke ideeën te bespreken en hun standpunten te propageren. Tussen de publikaties onderling was er weinig verband. Gebrek aan ervaring en het ontbreken van eenheidsstreven waren hier gedeeltelijk de oorzaak van. De organisatoriese verdeeldheid kwam voornamelijk voort uit de verschillende ideologische strekkingen van de publikaties. Globaal genomen was in Beijing de 'Onderzoeker' de meest radikale van alle publikaties, vanwege de voorgestane demokratiese verkiezing van alle leiders. Ook werd demokraties zelfbestuur door de producenten bepleit. Veel kritiek werd

door deze krant geuit op de 'liberale' houding van Deng Xiaoping. De Beijing Spring dat voornamelijk hielden uit de opstanden van 1976 herbergde, was meer geneigd de Kommunistiese Partij te steunen tegen de aanhangers van Mao. Het 'Vijf April Forum' was gematigder dan de 'Onderzoeker'. Het beschouwde de Partij van Deng Xiaoping wel als hervormer. Tegelijk legde deze krant ook de nadruk op het belang van het mobiliseren van mensen voor de eisen van 'de democratie'. Het blad 'Mensenrechten in China' eiste eerbied voor mensenrechten en gaf uitdrukking aan het streven naar een democratie van het westers type.

De verschillen in beoordeling van de partij van Deng en in de radikaliteit van de eisen, leidde tot verdeeldheid op organisatories gebied en tot gebrek aan samenwerking. Niettemin dwong de objektieve situatie in China tot een hergroepering van krachten die voor meer democratie vochten. In maart 1979 veranderde Deng zijn houding ten opzichte van de 'Muur van de Democratie'. Enige maanden daarvoor had hij gezegd dat de muur nuttig was en dat het mensen in staat stelde hun grieven te uiten. In maart zei hij echter dat de muur een bron van instabiliteit was. De hoofdredakteur van de 'Onderzoeker' reageerde daar onmiddellijk op met het ophangen van een muurkrant met de titel 'Demokratie of nieuwe diktatuur'. Hij riep mensen op er voor te waken dat Deng niet een nieuwe diktator zou worden. Onmiddellijke arrestatie volgde. Voor hem waren reeds verscheidene anderen gearresteerd, waaronder een vrouw die de aanvoester was geweest van duizenden boeren in een parade in de hoofdstad op 8 januari 1979. De hoofdles van die parade was "tegen vervolging, tegen honger, vóór democratie en vóór mensenrechten". Twee leden van de Bond voor Mensenrechten waren ook reeds gearresteerd.

De verandering in de politieke atmosfeer in maart was de oorzaak van een herwaardering van de oprechtheid van de stroming van Deng Xiaoping en haar

Chinese studenten verbranden uit protest in het openbaar kranten.

bereidheid tot democratische hervormingen. Onder de activisten werd de noodzaak gevoeld van meer coördinatie.

In december 1979 vond het proces plaats van de hoofdredakteur van de 'Onderzoeker'. Hoewel zijn radicale ideeën niet populair waren had zijn recht op vrijheid van denken en uiten de steun van de meeste activisten. Een veroordeling tot vijftien jaar gevangenisstraf volgde. Een redakteur van het 'Vijf April Forum' werd gearresteerd wegens het verspreiden van een kopie van de 'open' rechtszaak. Deze arrestatie droeg bij tot verdere verzoening tussen de activisten. In augustus 1980 werden zestien publikaties samengevoegd en vormden het Nationaal Komitee tot Redding van Lin Qing (de redakteur). Dit initiatief groeide snel uit tot de Nationale Vereniging van Onofficiële Publikaties van China en bestond op dat moment uit 21 publikaties. Snel volgden meer.

DOORBRAAK

De oprichting van de NAUPC betekende een belangrijke doorbraak. De tijd vanaf de opkomst van niet-officiële publikaties tot de vorming van deze nationale coalitie duurde minder dan twee jaar. Een dergelijke snelle ontwikkeling was niet verbaazingwekkend. De val van de Bende van Vier en de rehabilitatie van de Tian An Men Pleinopstand waren het gevolg van zware druk van de massa. De stroming van Deng Xiaoping voerde halfslachtige hervormingen uit onder ernstige economische moeilijkheden en een ideologische crisis in de Kommunistische Partij. Toen de stroming van Deng begon met de onderdrukking van democratische rechten van het volk, groeide de ontevredenheid snel. In de hervormingsgezinde stroming van de Partij werden de illusies afgebroken. Onderdrukking van de demokratiseringsbeweging dwong de verdeelde publikaties tot samengaan teneinde met

Deng Xiaoping

grotere kracht weerstand te kunnen bieden aan de druk van de regering. Daar de meeste activisten de jaren van de Culturele Revolutie hadden meegemaakt, hadden zij bovendien ervaring in het organiseren van strijd. Toen zij de illusies in één vleugel van de bureaucratie over boord gooiden, werden hun kritiese beoordeling van de bureaucratiese heerschappij en de maatschappelijke tegenstrijdigheden een verdere oorzaak van radikaliseren. Terwijl de activisten doorgingen met het organiseren van theoretiese en politieke debatten, kozen de activisten bewust voor grotere organisatoriese eenheid. Een andere stimulerende bron vormde het voorbeeld van Polen. De demokratiseringsbeweging begroette Solidarnosc met enthousiaste gevoelens van broederschap. Zij maakte een herdruk van het Handvest van de Rechten van Arbeiders en was van oordeel dat de Poolse arbeidersbeweging de doodsklok voor bureaucratiese heerschappij geluid had en een begin

Hoewel pas later dit jaar de eerste faillissementswet wordt goedgekeurd, is nu al voor het eerst sinds 1949 een bedrijf failliet verklaard.

gemaakt had met een pluralisties partijsysteem. Veel nadruk werd gelegd op de noodzaak van internationale kontakten. Eind 1980, toen afgevaardigden voor de Volksvergadering op provinciaal nivo voor het eerst gekozen konden worden, stelden veel studenten- en arbeiders-activisten zich kandidaat. Zij benutten de campagne als een forum voor politieke debatten.

Om de hipokrisie van dergelijke verkiezingen aan te tonen werden daarin de ingrepen van de autoriteiten aan de kaak gesteld. Begin 1981 publiceerde de Partij verschillende cirkulaires die een voorbereiding vormden op het onderdrukken van 'illegale publikaties en organisaties'. Activisten begonnen zelfs met het vormen van politieke partijen. Van 10 april af vonden er over het hele land arrestaties plaats. Het aantal gearresteerden die ook buiten China bekend waren bedroeg dertig. Het ging vooral om medewerkers en redacteuren van een groot aantal niet-officiële publikaties.

VORMING POLITIEKE ORGANISATIES

De activisten van de demokratiseringsbeweging werden zonder proces ongeveer een jaar lang in hechtenis gehouden. Later werden gevangenisstraffen bekend gemaakt tot vijftien jaar.

In de uitspraak van de rechtbank werd expliciet melding gemaakt van het 'illegaal ontstaan' van het Verbond van Chinese Kommunisten in juni 1980 en van de Vereniging tot Bevordering van de Democratie en Eénwording in China in het voorjaar van 1981. Van deze laatste organisatie was ook een programmaontwerp gemaakt. In december 1981 ging een aanhanger van de Democratiese Beijing Voorjaarsbeweging van Hong Kong naar het vasteland om familie te bezoeken van de gearresteerde activisten. Hij werd zelf gearresteerd en tot tien jaar gevangenisstraf veroordeeld.

De Demokratiese Beijing Voorjaarsbeweging werd met puur geweld onderdrukt. Toch was het een belangrijke ontwikkeling in de demokratiseringsbeweging in China. In 1957, gedurende de Kampagne van 'de Gloed van Honderd Bloemen' waren de één miljoen mensen die kritiek hadden op het beleid van de Kommunistiese Partij voornamelijk intellectuelen. De fanatieke Rode Garde-leden die in de latere jaren van de Kulturele Revolutie moedden waren voor het merendeel middelbare scholieren. De Muurkrant van 1974, een manifest dat democratie en een stelsel van wetten eiste, symboliseerde meer het onafhankelijk denken dan de generatie van de Rode Garde, maar het had nog veel illusies in Mao Zedong.

Het Tian An Men Plein-gebeuren in 1976 was een voorspel van de anti-burokratische politieke revolutie, waaraan tienduizenden mensen deelnamen ondanks het feit dat het betrekkelijk ongeorganiseerd bleef. De Demokratiese Beijing Voorjaarsbeweging was een uitdrukking van een meer programmatiese en georganiseerde stellingname. Juist vóór het onderdrukken van deze beweging, was deze in het stadium beland van het opmaken van een programma en begon zij zich tot een politieke partij te ontwikkelen. De voorhoede, voornamelijk jonge arbeiders, begon zich bewust te worden van de noodzaak zich onder de massa te gaan begeven. Deelname aan de verkiezingskampagnes en bewuste banden met de strijd van de arbeiders (zoals de staking van drieduizend arbeiders in de staalindustrie in Taiyuan) tegen het eind van 1980, waren de eerste stappen.

Wat het politieke programma betreft overheersten de eisen voor een socialistiese democratie en de kontrôle door de arbeiders over de produktie en de distributie, op een vergelijkbare wijze als tijdens de Kommune van Parijs naar voren waren gekomen. Dit socialisties alternatief is geheel verschillend van bijvoorbeeld de dissidentenbeweging in

de Sowjetunie.

Zolang de vooraanstaande activisten nog gevangen zitten, blijft de demokratiseringsbeweging ondergronds. Nu beginnen de gevolgen van de hervormingen van Deng Xiaoping duidelijk te worden, vooral de aantasting van de levensstandaard van de arbeidersklasse in de steden. De objektieve voorwaarden zijn gunstig voor het doen herleven van de demokratiseringsbeweging. Men mag verwachten dat een nieuw stadium van deze beweging een rijper politiek bewustzijn en een nauwere band tussen de voorhoede en de massa te zien zal geven.

NOTEN

*) Dit is het tweede artikel over China. Het eerste verscheen in het vorige nummer van de Internationale. Ook dit artikel is vertaald door Toek Morée uit de Engelse versie in International Viewpoint van 11 november 1985. In IVP verschijnen regelmatig artikelen over de huidige situatie in China.

1. Op 5 april 1976 gingen meer dan honderdduizend mensen de straat op om, ter gelegenheid van de dag van de dodenherdenking, een eer te bewijzen aan de herinnering van Zhou Enlai, die in januari van datzelfde jaar overleden was.

Bijgestaan door een medestudent, spreekt een student van de Universiteit van Peking de tekst van een van de vele illegale posters in op een taafelrecorder.

Vrouwen in Zuid-Afrika

Vrijheid is ondeelbaar

Het leven van zwarte vrouwen in Zuid-Afrika bestaat uit klasse-, sekse- en rassenonderdrukking. Dit artikel gaat over het leven van die zwarte vrouwen. Voor de gegevens van dit artikel is rijkelijk gebruik gemaakt van drie boeken: "Werken in Zuid-Afrika; zwarte vrouwen aan het woord", "South African Women on the move" en "Working women in South Africa". (1)

Dit artikel probeert een indruk te geven van het leven onder het apartheidsregiem. De rol van vrouwen is weer veel duidelijker op de voorgrond gekomen. In diverse organisaties in de zwarte gemeenschappen zijn het vooral vrouwen die de leiding nemen in de strijd. In de bevrijdingsbeweging, in politieke organisaties en in de vakbeweging is er veel meer discussie over de rol van vrouwen. In sommige organisaties leidt dat tot positieve resultaten. Vrouwen krijgen meer ruimte om te functioneren doordat vrouwen en vrouwenstrijd serieus worden genomen door mannen.

Uiteindelijk is vrijheid ondeelbaar. Je kan als vrouw niet vrij zijn als je als zwarte of als arbeidster onderdrukt wordt. Er is dus een onmiskenbaar belang voor gezamenlijke strijd tegen apartheid en voor socialisme.

Maar omgekeerd kun je als arbeidster en als zwarte niet vrij zijn als je als

vrouw onderdrukt wordt. Vrouwenstrijd is daarom nodig.

RICHARD BASTIAANS

WERKENDE VROUWEN

Volgens de volkstelling van 1980 heeft driekwart van de Afrikaanse vrouwen geen betaalde baan. De meesten werken thuis. Het huishouden doen en de kinderen groot brengen. Maar dat wordt niet betaald. Het gemis aan inkomen is een wanhopig probleem voor veel Afrikaanse vrouwen.

Voor degenen die wel een betaalde baan kunnen vinden zijn de omstandigheden heel armoedig. Het werk is inspannend en lang en wordt erg slecht betaald. En de werkdag gaat verder als zij thuis komen. Vrouwen in de steden zoeken naarstig naar werk. Vrouwen die zwanger raken kunnen hun baan verliezen. Er zijn veel anderen die het werk kunnen overnemen.

Het soort werk dat vrouwen doen verandert langzaam. In de vorige eeuw waren vrouwen alleen tewerkgesteld als dienstbode of als landarbeidster. Maar sinds het begin van deze eeuw zijn meer vrouwen naar de steden getrokken. Eerst

werkten ze daar in de huishouding. Maar sinds de jaren vijftig werken steeds meer vrouwen in industriële sectoren. Ze werken in fabrieken, in de handel en in andere diensten. (Zie tabel).

Percentage werkende Afrikaanse vrouwen per sektor (1981).

Diensten	54,4%
Landbouw	16,6%
Handel	15,0%
Industrie	10,7%
Financiële sektor	1,3%
Transport	0,6%
Bouw	0,6%
Mijnbouw	0,4%
Elektriciteit	0,1%

Totale aantal: 1.754.000

DIENSTBODES

Dienstverlenend werk wordt in het kapitalisme vaak uitgevoerd door vrouwen. In Zuid-Afrika werken veel vrouwen in de dienstensektor, in dienstverlenende en verzorgende beroepen. Bijvoorbeeld het schoonmaken van kantoren, thee-

of koffiejuffrouw, kleren wassen of dienstbode. Ook als verpleegster of sekretaress.

Een groot deel van de vrouwen in de dienstensektor heeft het slechtst betaalde en het minst beschermde beroep: dienstbode. Dienstbodes zijn heel vaak migrante arbeidsters van het platteland. Ze kunnen illegaal in de stad geld verdienen en hebben dan vaak meteen een onderkomen op hun werkplek. Dienstbodes hebben weinig of geen onderwijs gehad.

Het is niet eenvoudig voor dienstbodes om zich staande te houden. Door de economische crisis kunnen veel blanke mensen zich geen full-time huishoudster veroorloven. Ze doen zelf het huishouden of ze nemen iemand voor een dag in de week. Dienstbodes zijn daardoor gedwongen om meerdere baantjes te vinden voor verschillende dagen in de week. Op die manier is het moeilijker om de week door te komen. Want full-time werk verdient beter dan part-time werk.

En er zitten andere gemakken aan vast, zoals gratis kost en inwoning. Bovendien is het moeilijker om voor iedere dag van de week een baan te vinden.

Veel dienstbodes hebben hun thuis en hun familie op het platteland. Kinderen worden verzorgd door een familielid, meestal een grootmoeder of een zus of een ouder kind. Om haar familie te ondersteunen moet de dienstbode het grootste deel van haar loon opsturen. De extreem lage lonen maken het moeilijk voor hun om dat te doen. Veel dienstbodes zijn éénouder. Anderen zijn getrouwd maar hun echtgenoten sturen zelden geld. Florence de Villiers, algemeen sekretaris van de COSATU-vakbond van dienstbodes, heeft een kantoor dat dienst doet als adviesburo. Er komen veel klachten binnen. Gewoonlijk gaan ze volgens Florence over de lage lonen, over aanrandingen door werkgevers en over ontslagen. "Maar de wijdst verbreide grief onder

het huishoudelijk personeel is toch de complete ineenstorting van hun gezinsleven". (2)

De dienstbodes zien hun werk als een onontkoombare noodzaak. Het is geen leuk werk. Daarentegen is het contrast met de mening van de werkgevers groot. Zij zien de relatie anders. Ze zeggen vaak: "Ze is een juweel. Ze is een deel van de familie. En ze is zo goed voor

de kinderen".

De realiteit en de tegenstellingen onder de apartheid kunnen zo schokkend zijn. Huishoudelijk werk is erg zwaar en vermoeiend. Dienstbodes maken vaak werkdagen van veertien uur of langer. Als ze inwonen kunnen ze ieder moment van de dag geroepen worden. Voor de babysit, om thee te maken of om naar de winkel te rennen.

In tegenstelling tot fabrieksarbeid bestaan er voor huishoudelijk werk geen wetten. Er is niet vastgelegd hoe lang je mag werken, wanneer je verlof hebt, etc. Die regelingen worden eenzijdig door de werkgevers opgelegd. Het hangt van de levensstijl van de baas en de bazin af welke uren je moet werken. Vrije tijd, tijd om te eten, vrije dagen tijdens de week, verlof. Het is allemaal zo geregeld dat het de werkgever het beste uitkomt. Niets is wettelijk vastgelegd, ook het loon niet. Er is geen wettelijk minimumloon. De lonen zijn extreem laag. Meestal wordt dat goedgepraat door werkgevers met het argument dat onderdak en voedsel óók loon is. Iedere cent die een huishoudster krijgt is zakgeld. Ze vergeten (expres) dat dienstbodes vierentwintig uur klaar moeten staan. Dat ze een gezin te onderhouden hebben. En dat het voedsel dat ze krijgen meestal bestaat uit kliekjes of slechte kwaliteit vlees of vetspek. Huishoudsters zijn geïsoleerd van elkaar. Kollektieve onderhandelingen en actie zijn bijna onmogelijk. Dienstbodes kunnen moeilijk gezamenlijk in actie komen en hoger loon en betere arbeidsomstandigheden eisen. Niet zoals fabrieksarbeiders of -arbeidsters dat kunnen. Toch hebben vijf regionale organisaties van Zuidafrikaanse dienstbodes zich op 30 november j.l. verenigd in één nationale vakbond. De Zuidafrikaanse bond van dienstbodes (en boden, want ook enkele mannen zitten in dit beroep) SADWU heeft 50.000 ingeschreven leden. Deze bond is aangesloten bij de grootste zwarte vakcentrale COSATU. SADWU zal "onder de paraplu van COSATU opstaan tegen de uitbuiting", volgens voorzitter Violet Mothlasede, die zelf ook dienstbode is. (3) Aansluiting bij COSATU en de éénwording tot nationale bond worden door de meerderheid van SADWU als een grote stap vooruit gezien. De organisatie wordt machtiger en kan effectiever opkomen

voor de rechten van huishoudelijk personeel.

LANDARBEIDSTERS

Landarbeidsters zijn, net als de huishoudsters, het meest onderdrukt in Zuid-Afrika. Ze hebben erg weinig rechten en bijna geen wettelijke bescherming. Wel zware werkomstandigheden, hongerlonen en vaak brute bazen.

Werken voor een laag loon op een boerderij die in bezit is van een blanke is een lot dat miljoenen zwarten moeten ondergaan. Onder hen is een toenemend aantal vrouwen. Zij hebben weinig keus. Er is hoge werkloosheid op het platteland. Hun man, die elders woont, stuurt niet regelmatig geld. Er is geen eigen land voor hun. Dat dwingt vrouwen in dit werk. Veel van de landarbeidsters zijn migrant - ze komen van elders. Ze werken als dagloner of als seizoenarbeidster. Ze hebben werk in de huishouding op de boerderijen of werken tijdelijk, vooral tijdens de pluk of in de oogsttijd. Vrouwen nemen ook langzamerhand het werk over dat mannen vroeger deden. Bijvoorbeeld werken vrouwen nu in melkfabrieken of op kippenfokkerijen en ze rijden traktor.

De apartheidstaat heeft geprobeerd om arbeiders en arbeidsters zoveel mogelijk op de boerderijen van blanken te houden. Maar de wetten die de mobiliteit en de vestiging van zwarten vastleggen hebben er niet toe geleid dat er een stabiele beroepsbevolking is ontstaan. De omstandigheden op de boerderijen zijn slecht. Arbeiders en arbeidsters nemen vaak de eerste de beste gelegenheid te baat om weg te gaan. Dus de boeren hebben een weinig geoefende, onstabiele, ongeregelde groep mensen tot hun beschikking. Toch hebben de pasjeswetten enig effect. Wanneer een plattelandarbeidster een stempel in haar

pas heeft dat ze ergens werkt, dan zit ze daaraan vast voor de rest van haar leven.

Lonen en arbeidsomstandigheden zijn op het platteland de laatste twintig jaar hard achteruit gegaan. De meeste mensen krijgen nu een deel van hun loon in kontanten uitbetaald. En een deel in natura (bijvoorbeeld een zak mais). Lonen lopen per regio nogal uiteen. Gemiddeld ontvingen volgens regeringsbronnen landarbeiders en -sters in 1980 42,09 Rand kontant en ter waarde van 51,78 Rand in natura (respektievelijk ongeveer f90,- en f119,- per maand). Volgens onafhankelijke onderzoeken zijn de lonen in werkelijkheid veel lager. Vrouwen krijgen minder betaald dan mannen voor hetzelfde werk. Tijdelijke en seizoenarbeiders en -sters krijgen minder betaald dan de vaste arbeiders/sters. Gemiddeld werken landarbeidsters 60 tot 70 uur per week. Er is geen vaste werktijd. Er is geen overwerk en ook geen betaling van overwerk. Het is niet ongewoon dat boeren een aanslag doen op de gezondheid van hun arbeidsters. Ongelukken met machines en vergiftiging door chemikaliën - het komt allemaal voor. Schadeclaims indienen? Boeren zullen je onder druk zetten om dat niet te doen. Als er tijdelijk werk is, worden vrouwen met kinderen vaak aangenomen. Voor het werk van de kinderen wordt niet betaald.

Er zijn veel redenen voor deze slechte omstandigheden. Pasjeswetten en het gebrek aan land en werk in de "thuislanden" (4) heeft tot gevolg dat veel mensen werk zoeken in de stedelijke gebieden of op het platteland. Losse arbeiders kunnen makkelijk ontslagen worden als er moeilijkheden zijn. Landarbeid valt niet onder wetten die gelden ter bescherming van industriële arbeid. De positie van zwarten die op het land werken is dus erg zwak. Daarbij komt dat veel zwarten zijn geboren of opgegroeid op boerderijen van blanken. Als hun kontrakt

of werk ophoudt, verliezen ze het recht om te blijven. Dat is vooral ernstig voor vrouwen en kinderen, omdat ze zich ergens anders moeten vestigen. Maar door de pasjeswetten ben je heel erg beperkt in je bewegingsvrijheid. De onzekerheid over de toekomst, steeds maar weer die dreiging weggestuurd te worden.

Tussen 1960 en 1970 zijn ongeveer één miljoen mensen weggestuurd van de blanke boerderijen. Het is niet verwonderlijk dat vanwege de angst om verdreven te worden ouderen en zwakkeren blijven werken na het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd. Arbeiders en arbeidsters op het platteland zijn bang voor tegenmaatregelen als ze een vakbond proberen op te zetten. De organisatiegraad is erg laag op het platteland.

PASJESWETTEN

Voor Afrikaanse vrouwen is er een absoluut verbod om van het platteland naar de steden te trekken. Veel vrouwen kiezen ervoor om dit verbod te negeren en komen naar de stad omdat ze werk nodig hebben.

Maar het is niet eenvoudig voor hen om te overleven. Ze moeten illegaal werken omdat het onmogelijk is om een wettelijke registratie te krijgen. Dat betekent dat ze in angst leven om gearresteerd te worden. Ondernemers maken gebruik van de situatie en betalen ekstra laag loon uit voor meer werk. Omdat vrouwen en mannen illegaal in de stad zijn, kunnen ze de lage lonen en de slechte arbeidsomstandigheden niet betwisten. Ze kunnen immers makkelijk ontslagen worden.

Tot 1979 was het betrekkelijk eenvoudig voor vrouwen om illegaal als dienstbode te werken. Maar sinds de invoering van hoge boetes voor werkgevers die illegaal mensen in dienst hebben kijken die wel beter uit. In 1982 werd iedere

twee-en-een-halve minuut een persoon gearresteerd wegens het overtreden van de pasjeswetten.

Door middel van pasjes zijn arbeiders en arbeidsters aan hun baas gebonden. Door middel van de wetten die de mobiliteit van zwarten beperken, worden ze zoveel mogelijk uit de stedelijke woongebieden (waar de blanken wonen) geweerd. De beperking van de bewegingsvrijheid van zwarten maakt het mogelijk om ze daarheen te sturen waar ondernemers ze nodig hebben. De wetten die de bewegingsvrijheid en vestiging van zwarten vastleggen (waarvan de pasjeswetten onderdeel zijn), zijn met de Landwet de belangrijkste wetten waarop het apartheidssysteem zich baseert. Met de Landwet wordt land van zwarten onteigen - landbezit is voor hen onmogelijk.

In het algemeen bepalen ondernemers en regering wanneer en waar vrouwen mogen werken. Via de bovengenoemde wetten en een enorm staatsapparaat om die wetten te controleren en uit te voeren is het mogelijk om arbeid te reguleren. De belangrijkste wetten zijn tot stand gekomen onder de National Party (NP), die nu al sinds 1948 aan de macht is. In de jaren dertig en veertig was er een grote trek naar de stedelijke gebieden ontstaan. De stukjes arme grond waar zwarten op woonden waren onvoldoende om van te leven. Arbeiders werkten wel in de stedelijke gebieden. Maar het systeem zat zo in elkaar dat hun loon onvoldoende was om de families te onderhouden, zodat die wel aangewezen waren op de armoedige stukjes land. Een ander voordeel van deze politiek was dat zwarte families bij elkaar, buiten de stedelijke gebieden, in stamverband leefden. De trek van families naar de stedelijke gebieden ontstond omdat vrouwen werk zochten. Illegale nederzettingen zonder voorzieningen ontstonden rond de steden.

De National Party die in 1948 aan de

macht kwam, besloot om maatregelen te nemen om de groei illegale nederzettingen een halt toe te roepen. Een grote zwarte bevolking in de steden vond en vindt deze regering niet gewenst. Ze begon een campagne tegen zwarte vrouwen.

In 1952 verklaarde de regering de pasjeswetten ook van toepassing op vrouwen. Op deze manier hoopte ze de trek van vrouwen naar de stad in bedwang te houden. Tegen de uitbreiding van de pasjeswetten naar vrouwen is veel verzet gekomen, dat zo'n zeven jaar heeft aangehouden. Er ontstond een massale beweging met als hoogtepunt de beroemde verboden demonstratie van 9 augustus 1956, waar 20.000 vrouwen hun eigen petitie afleverden bij de Union-buildings (de regeringsgebouwen) in Pretoria. (5) In 1959 was uiteindelijk iedere zwarte vrouw verplicht om een pasje bij zich te dragen.

In die situatie konden vrouwen alleen naar de steden komen als hun echtgenoten permanent recht hadden om in de steden te verblijven. Zij kregen de zogenaamde Sektie 10 (c) rechten. (6)

In 1964 werd zelfs dit achterdeurtje gesloten. Vrouwen konden niet naar de steden trekken. Een rechtszaak in 1980 had als gevolg dat de administratieve stop op de trek van vrouwen naar de stad onrechtmatig werd verklaard door het Hoogerechtshof. De regering Botha was snel genoeg om dit nieuwe achterdeurtje dicht te gooien. In augustus 1982 werd wettelijk vastgelegd dat een man alleen zijn vrouw en kinderen naar de stad kan halen als hij een eigen huis heeft in het stedelijke gebied. Het enorme tekort aan woningen maakt het onmogelijk voor arbeiders om zelf een huis te hebben. Vooral voor arme mensen.

Op dit moment loopt iedere vrouw die haar baan kwijt raakt het risico ook haar vergunning voor de stad kwijt te raken. Deze wetten verdelen de vrou-

wen: vrouwen met en zonder vergunning. Vrouwen zonder vergunning worden geacht in de "thuislanden" te wonen. Veel vrouwen kiezen voor een illegaal bestaan in de stad. Zij zijn bereid het risico te lopen om zware boetes opgelegd te krijgen of gevangen gezet te worden. De banen die ze krijgen zijn heel slecht. Want ondernemers nemen alleen het risico om boetes te krijgen als ze er erg goedkope arbeidskrachten in ruil voor krijgen. Ondanks het vele gepraat over hervormingen op de controle van de bewegingsvrijheid en vestiging van zwarten is de situatie er alleen maar verder op achteruit gegaan.

VROUWENSTRIJD EN BEVRIJDINGSSTRIJD

"Apartheid is uniek in haar onderdrukking van vrouwen. Het is één van de meest institutioneel georganiseerde systemen van onderdrukking die afschuwelijke gevolgen heeft als je kijkt naar de rechten van vrouwen, hun gezondheid en sociale omstandigheden van leven. Zuid-Afrikaanse vrouwen hebben een rijke geschiedenis van strijd. Maar deze krachten moeten gekanaliseerd worden. Vrouwen hebben niet zoveel plaatsen in de leiding (van het ANC; RB) als ze zouden moeten hebben en dit moet veranderen. En de bevrijdingsbeweging moet ophouden te pretenderen dat vrouwen dezelfde mogelijkheden hebben als mannen. De organisatie is overtuigd genoeg van haar politiek om in staat te zijn dit publiekelijk te zeggen en zichzelf in te zetten voor deze zaak. Vrouwen moeten ophouden zich te gedragen alsof er geen plaats voor hen is buiten bepaalde soorten werk in de organisatie". (7)

Frene Ginwala, een ouder lid van het Afrikaans Nationaal Congres (ANC) en van de ANC-Vrouwenbond (Women's League), geeft aan hoe de discussie op dit moment in een belangrijk deel van de bevrijdingsbeweging over de rol van

vrouwen in de strijd wordt opgevat. In het interview dat ze in 'Work in Progress' gaf zet ze zich duidelijk af tegen het idee dat vrouwenstrijd los is te zien van de nationale bevrijding. "We zien deze niet als geïsoleerd van nationale en sociale bevrijding. Te vaak worden vrouweneisen alleen opgepakt om daar alleen maar vrouwenbevrijding mee aan te duiden. De verantwoordelijkheid van de bevrijdingsbeweging is om het politieke bewustzijn van al haar leden op te krikken. Dus moet zij zowel omgaan met de houding van mannen als die van vrouwen".

En: "In tegenstelling tot enkele westerse interpretaties van het feminisme, ziet het ANC vrouwenbevrijding niet geïsoleerd van andere vormen van onderdrukking in de maatschappij. Als een hele maatschappij onderdrukt is, dan is het negatief om alleen geïsoleerd te spreken over vrouwenbevrijding".

Het benadrukken van de rol van vrouwen zoals dat hier door Frene Ginwala gebeurt, is niet iets dat alleen te maken heeft met standpunten van bevrijdingsorganisaties. Het is tegelijk een uitdrukking van de onderdrukking waar vrouwen in Zuid-Afrika mee te maken hebben. Niet alleen onderdrukking als zwarte of arbeider. Afrikaanse vrouwen worden onderdrukt door hun mannen. Zij kunnen het huishouden opknappen, ook als ze zelf buitenshuis werken. Zij worden vaak niet serieus genomen door mannen in hun organisaties, zoals bijvoorbeeld in politieke organisaties als het ANC. Maar ook in andere organisaties zoals vakbonden.

Vrouwen benadrukten voor het eerst op massale schaal hun rol in de bevrijdingsstrijd in de jaren vijftig. In de jaren veertig en vijftig werden politieke organisaties sterk gedomineerd door mannen. Terwijl in veel volksbewegingen in deze decennia vrouwen een belangrijke rol speelden werd dat nauwelijks onderkend.

Pas vrij laat reageerden politieke organisaties op deze veranderende omstandigheden: de ANC-Vrouwenbond werd bijvoorbeeld in 1948 pas opgericht.

Achtergrond van het toenemende gewicht van vrouwen - met name vrouwen uit de arbeidersklasse - in de bevrijdingsstrijd is hun veranderende rol in de politieke economie van Zuid-Afrika. Het percentage vrouwen in de Afrikaanse stedelijke bevolking was in de jaren dertig en veertig enorm toegenomen. Tegelijk nam het aantal Afrikaanse vrouwen in de stedelijke beroepsbevolking toe. Die toename was een gevolg van de ontstane behoefte om vrouwen in de stedelijke gebieden te hebben voor huishoudelijk werk en werk in de zogenaamde informele sektor. Niet per sé industriële arbeid - hoewel er wel een toename van het aantal vrouwen in de industrie te zien was, vooral in de tekstielindustrie.

Tot de jaren vijftig golden er niet veel beperkingen van de bewegingsvrijheid van vrouwen en is er zelfs een 'liberaler' beleid gevoerd om wat meer vrouwen naar de steden te krijgen. De regering van de in 1948 aan de macht gekomen National Party (NP) kwam echter, zoals gezegd, met wetten die de bewegingsvrijheid van vrouwen moesten beperken.

In de strijd tegen de pasjeswetten speelde een nieuwe vrouwenorganisatie een leidende rol: de Federatie van Zuid-Afrikaanse Vrouwen, FSAW. Deze organisatie is ontstaan uit de diverse organisaties in de Congress-traditie. (8)

De FSAW uitte duidelijk haar grieven over mannen: "Veel mannen die politiek actief zijn en progressief denken volgen nog steeds de traditie dat vrouwen zich niet met politiek moeten bemoeien en zij zijn verbolgen over vrouwen die onafhankelijk activiteiten zoeken of zelfs een onafhankelijke mening uiten". (9)

VROUWEN EN COSATU

Volgens de Zuid-Afrikaanse wet is het baren van kinderen geen recht van werkende vrouwen. Een moeder moet voor haar eigen risico op zwangerschapsverlof gaan. Ze heeft geen wettelijke garantie om haar baan terug te krijgen. Met hoge werkloosheid is de kans groot dat ze niet eens in staat is om een andere baan te vinden. Vrouwen die hun baan niet willen verliezen zullen kost wat kost ervoor zorgen dat ze niet zwanger worden. Sommige bedrijven verplichten vrouwen zelfs om een kontrakt te tekenen waarin is vastgelegd dat ze niet zwanger worden. Deze bedrijven wensen geen gehannes te krijgen met kinderen of verlies van arbeidskracht door moederschap. De zwarte vakbeweging is tegen deze kontrakten.

De Zuid-Afrikaanse staat is sinds 1974 bezig met een campagne om de groei van de zwarte bevolking af te remmen volgens het idee van gezinsplanning. Voorbehoedmiddelen zijn in Zuid-Afrika voor zwarten gemakkelijk te krijgen - de regeringen maken echt werk van hun campagne. De voornaamste achtergrond van de campagne is de zorg om de groei van de zwarte bevolking die al vele malen groter is dan het blanke deel. Er zijn ruim 22,5 miljoen zwarten tegen 4,5 miljoen blanken. Dat die zorg vooral politiek is en niets te maken heeft gezondheid en levensomstandigheden van vrouwen blijkt uit de uitvoering van de campagne. In 1983 vroeg bijvoorbeeld Betsie Verwoerd weduwe van de oud-premier Verwoerd, op een bijeenkomst van konservatieven aan alle blanken om meer kinderen te nemen, zodat het blanke bevolkingsdeel wat meer zou gaan groeien. Zeven of meer kinderen zou goed zijn.

De voorbehoedmiddelen die verstrekt worden door de staat zijn slecht voor de gezondheid. De prikpil - het door

zwarte vrouwen meest gebruikte voorbehoedmiddel - is in de Verenigde Staten en in Europa afgekeurd.

Het duidelijkste bewijs dat de staat zich niets aan de gezondheid van zwarte vrouwen gelegen laat liggen is het feit dat ze in 1980 gestopt zijn met het maken van uitstrijkjes om in een vroeg stadium baarmoederhalskanker te kunnen vaststellen. Alleen in een vroeg stadium kan baarmoederhalskanker nog genezen worden. Zuid-Afrika is het land dat het hoogste percentage gevallen van deze kanker kent.

Het grootste probleem echter bij gezinsplanning is echter niet het gebrek aan voorbehoedmiddelen. Grotere problemen zijn de verzekering verzorgd te kunnen worden met de oude dag - als je geen kinderen hebt of weinig kinderen, zul je slecht verzorgd worden. Een ander groot probleem wordt gevormd door het gedrag van mannen. In de Afrikaanse maatschappij zijn kinderen het symbool van mannelijkheid en vruchtbaarheid. Als vrouwen hun eigen vruchtbaarheid willen controleren en hun leven willen plannen, worden hun behoeften gezien dat door mannen als een bedreiging gezien. Vrouwen nemen om die reden vaak voorbehoedmiddelen die ze voor hun echtgenoot verborgen kunnen houden. Zo'n 60 procent van de zwarte vrouwen die voorbehoedmiddelen gebruiken de prikpil. Die pil wordt door 38 procent van de zwarte vrouwen gebruikt.

In de zwarte onafhankelijke vakbeweging COSATU is er aandacht voor de rol en positie van vrouwen. Belangrijk strijdpunt voor COSATU is het betaalde zwangerschapsverlof. Op een aantal bedrijven heeft COSATU overeenkomsten gesloten met ondernemers waarin betaald zwangerschapsverlof is vastgelegd, met het recht om terug te keren op de oorspronkelijke werkplek. (10)

TOEGENOMEN ROL

"De politie vroeg me wie er achter de staking zat. Zij konden niet geloven dat het de vrouwen zelf waren. Ze namen mannelijke activisten gevangen omdat ze denken dat die achter alles zitten wat vrouwen doen." (11) Een leidster van de staking in Port Alfred vertelt over de ondervraging van de politie. Zij was twee weken gevangen gezet.

De gebeurtenissen die in mei 1986 plaatsvonden in Port Alfred worden als een belangrijk voorbeeld gezien voor gemeenschapsorganisaties. Tegen een verkrachting van een zwarte vrouw kwam actie van de grond. Gemeenschapsorganisaties organiseerden samen met een vrouwenorganisatie een staking. Veel discussie was er in de zwarte gemeenschap over strijd tegen aanranding en verkrachting. Uiteindelijk nam de politie de verkrachter gevangen nadat ze hem eerst vrijuit hadden laten gaan.

De gebeurtenissen in Port Alfred zijn een voorbeeld van de toegenomen organisatie van zwarte vrouwen in Zuid-Afrika. In diverse organisaties wordt dit onderkend. Er is meer aandacht voor de specifieke omstandigheden waarin vrouwen leven. In de zwarte vakbeweging COSATU is op het oprichtingscongres in november 1985 een resolutie aangenomen waar specifieke omstandigheden van vrouwen onderkend worden. De resolutie stelt dat vrouwen onderdrukt worden als arbeidster, maar ook als vrouw en als zwarte. "Arbeidsters moeten vaak leiden van sexuele aantijgingen", aldus de resolutie. De resolutie stelt voor dat COSATU zich actief inzet om de situatie van arbeidsters te verbeteren. En vrouwen moeten in COSATU kunnen functioneren, doordat er meer begrip komt voor de positie van vrouwen. Onder andere om die reden is er in het scholingsprogramma van COSATU aandacht voor specifieke onder-

drukking van vrouwen. (12)

Op zich is een resolutie geen garantie dat er ook wat veranderd. Dat moet in de praktijk blijken. COSATU heeft het logo waarop drie mannen en een groot wiel staan moeten veranderen na discussie en vooral aandrang van vrouwen. Nu staan er ook vrouwen in het logo.

Je kan als arbeidster en zwarte niet vrij zijn, als je als vrouw onderdrukt wordt.

NOTEN

- (1) "Working women in South Africa" van Lesley Lawson, "South African Women on the move" vertellen over het leven op de laagste trede van de sociale ladder - het leven van vrouwen in Zuid-Afrika. In de boeken staan interviews met vrouwen die dateren vanaf 1983. De interviews worden afgewisseld met commentaar, feiten, en indrukwekkende foto's. "South African Women on the

move" dat geschreven is door een vrouwen-kolлекief verbonden aan de universiteit van Johannesburg is het beste onderbouwd. "Werken in Zuid-Afrika; zwarte vrouwen aan het woord" dat uit is gekomen bij uitgeverij SARA is een vertaling van Lesley Lawson's "Working women in South Africa". Het boek in de Nederlandse taal is een goed alternatief.

(2) Amandla, februari 1987.

(3) idem

(4) De zogenaamde thuislanden (ook wel bantustans genoemd) zijn door het apartheidregime ingestelde "landen". Een inwoner of inwoonster van een thuisland is volgens de wetten van apartheid inwoners van een ander land en kunnen zich niet vrij vestigen in Zuid-Afrika.

De "regeringen" van de thuislanden kunnen regeren bij gratie van de apartheidregering. Echt onafhankelijk zijn deze regeringen dus niet. De zuidafrikaanse geeft veel geld uit aan de thuislanden, vooral aan politie en leger. In de thuislanden zijn prakties alle organisaties verboden, inclusief vakbonden.

(5) Tom Lodge, "Black politics in South Africa since 1945", pagina's 139-152.

(6) (1) Sektie 10 van de Zwarte (stedelijke gebieden) Consolidatie wet uit 1945 houdt in dat geen Afrikaans persoon toestemming heeft om zich op te houden in een voorgescreven gebied langer dan 72 uur tenzij deze persoon:

(a) geboren is in het gebied en er voortdurend heeft gewoond.

(b) aan één stuk in het gebied heeft gewerkt voor niet minder dan 15 jaar.

(c) de vrouw is, de ongetrouwde dochter of zoon onder de leeftijd van 18 jaar van iedere persoon die gerechtigd is om in het gebied te zijn onder de inhoud van

sektie 10 (1) (a) of (b), en bepaalt dat hij/zij het gebied volgens de wet mag binnentreden en bij zijn/haar ouders of man woont.

(d) is permissie gegeven om in het gebied te blijven door een ambtenaar van het arbeidsburo. Voordat de toestemming gegeven is moet de ambtenaar in rekening houden dat er accommodatie beschikbaar moet zijn in het afrikaanse woongebied.

(7) Work in Progress, no. 45.

(8) Tot de Congress-traditie behoren alle organisaties die het Freedom-Charter dat in 1955 tot stand is gekomen, onderschrijven. FSAW bestaat grotendeels uit leden van organisaties die het Freedom-Charter onderschrijven, zoals het ANC, het South African Indian Congress, het Congress of Democrats en het South African Coloured People's Congress.

(9) Uit een publikatie van FSAW aangehaald in R. Davies, D. O'Meara, S. Dlamini "The struggle for South Africa, volume two", p. 367.

(10) Zie "De Internationale" no. 21.

(11) Work in Progress, no. 43.

(12) Resoluties van het oprichtingskongres staan afgedrukt in International Viewpoint no. 93 (24 februari 1986)

Recensie

CDA-rapport over vrede

In de vredesbeweging is nog weinig serieus gediskussieerd over de uitslag van de Kamerverkiezingen van mei vorig jaar. Toch is er alle aanleiding voor een stevig debat. Want hoe kan een beweging die erin slaagde honderdduizenden mensen op de been te brengen politiek resultaten afdwingen? En wat kan de vredesbeweging er aan doen om er voor te zorgen dat een meerderheid tegen de kruisraketten ook in stemgedrag tot uiting komt?

De afwezigheid van discussie betekent niet dat er geen standpunten zijn. (1) De meeste vredesactivisten hebben zo hun ideeën over hoe de vredesbeweging zich tegenover 'de politiek' moet opstellen. Een veel voorkomende redenering is dat de verkiezingswinst van het CDA moet betekenen dat de vredesbeweging zich niet te veel tegen rechts gaat afzetten. Het CDA wint, Lubbers is populair, en de vredesbeweging wil slagen. Dan moet je je als vredesbeweging niet te links profileren en wel op het CDA gaan richten. Het 1-novemberbesluit heeft blijkbaar nog niet genoeg duidelijkheid geschapen.

Wat uitgewerkter vond je deze argumentatie bij Stop de N-Bom en de CPN.

In de teksten voor het CPN-kongres van november 1986 komt veelvuldig naar voren dat bewegingen zich te veel in links-rechts-schema's laten dringen. Zo staat in de 'Politieke Balans' van het Partijbestuur: "Als kommunisten kunnen we onze positie niet in de éne dimensie van een partijpolitieke links-rechtsschaal bepalen. Onze kracht heeft traditioneel gelegen in een bredere kijk, en dat is ook in het heden en terwille van een aantrekkelijke toekomst onontbeerlijk. (...)

Veel democratische en vernieuwingsbewegingen waarmee onze partij in denken en handelen verbonden is (vredesstrijd, milieubeweging, feminisme en homo-bevrijding, tegen racisme en vreemdelingenhaat, voor sociale rechten) verwoorden verlangens en waarden die boven klassebelangen uitgaan. De ontwikkeling van die bewegingen is niet gebaat bij monopolisering van hun doelstellingen door 'links' of 'rechts', of door koppeling aan partijpolitieke belangen". (2)

En in de toelichting op de resolutie 'De CPN in de strijd voor de vrede' wordt gesteld: "In de media kwam de KKN-coalitie steeds meer in het traditionele links-rechts-vaarwater met de PvdA als oppositieleider. Het betrekkelijke

gemak waarmee het CDA gediciplineerd kan worden, had mede te maken met het uitblijven van een brede coalitiepolitiek die tot diep in de christendemocratie had kunnen werken". (3)

MOERAS

Hoe een benadering naar het CDA er concreet uitziet wordt nooit echt uitgewerkt. Dat is ook heel moeilijk. Want iedereen die de ontwikkeling van het CDA ook maar een beetje heeft gevolgd, weet dat de kans om in deze partij steun voor eisen van massabewegingen los te krijgen alleen maar kleiner is geworden de afgelopen jaren. (4) Een beweging richten op het CDA kan er dan ook alleen maar toe leiden dat die beweging gedépolitiseerd wordt. Dat is goed te zien aan het CDA-vredesbeleid. Onlangs verscheen 'Vrede Wegen', een uitgebreid rapport van het wetenschappelijk instituut van het CDA. In 100 pagina's wordt daarin 'de christelijke visie' op defensie ontvouwd. Alternatieven voor het huidige defensiebeleid worden besproken en beoordeeld: Europese defensie; voorstellen commissie-Palme; defensie zonder kernwapens; 'freeze'; 'no first use'-verklaringen; verdediging in de diepte; defensie zonder provocatie; sociale verdediging. (5)

De benadering in het rapport is heel open en genuanceerd. Ex-minister van defensie De Ruiter constateert in een recensie "(...) dat in alle alternatieven wel een en ander wordt gevonden wat aanspreekt en dat er ook kritische kanttekeningen bij te maken zijn".

Kort samengevat zijn de standpunten van het rapport volgens De Ruiter "voor Westeuropese samenwerking op defensiegebied; zien zij bruikbare elementen in de visie van Palme cs. inzake gedeelde veiligheid; wijzen zij SDI af als daarmee het afschaffen van de afschrik-

king wordt beoogd, maar gunnen zij aanhangers van SDI als middel tot versterking van de afschrikking het voordeel van de twijfel, mits zij SDI voorwerp van onderhandelingen willen maken; oordelen zij gunstig over een tweezijdige onderhandelende en controleerbare Freeze, zij het dat verdere studie nodig is naar regionale (Europese) componenten; wijzen zij een 'no first use'-verklaring af, maar vinden het waardevol dat dit voorstel ons wijst op de onwenselijkheid om in een vroeg stadium van het konflikt naar kernwapens te grijpen.....". (6)

En zo gaat het nog een hele tijd door. Een beetje voor, een beetje tegen. Een vraagteken hier, een kanttekening daar.

Alles is bespreekbaar, maar toch ook weer niet echt. Dat blijkt uit het oordeel van De Ruiters, expert uit onverdachte hoek. "Het rapport sluit grosso modo goed aan bij het beleid op het terrein van vrede en veiligheid, zoals achtereenvolgende Nederlandse kabinetten dat hebben geformuleerd. Nuances en formuleringen daargelaten ligt het betogende en concluderende deel van het rapport toch erg dicht bij beleidsstukken als de Defensienota 1984 en ook de verschillende begrotingstoelichtingen van Buitenlandse Zaken en Defensie. Dat het rapport nieuwe wegen opent zou ik niet kunnen beweren". (6)

De konklusie na lezing van dit rapport moet dan ook zijn dat de vredesbeweging zich door zich te richten op een discussie met het CDA, in een moeras zou begeven. (7)

Over alles kan gepraat worden. Alles wordt zeer genuanceerd benaderd. Maar aan de hoofdlijnen van de CDA-politiek wordt niet getornd. Dus: "Het voorkomen van vijandelijke bezetting van het grondgebied, de verzekering van het vrije gebruik van de zee en de beveiliging van het luchtruim kunnen het best worden nagestreefd in NAVO-verband. De

doelstellingen van de Alliantie: het veiligstellen van de democratie, persoonlijke vrijheid en rechtsorde, het bevorderen van stabiliteit en welvaart in het Noord-atlantische gebied en de wens om in vrede te leven met alle volken, dienen de internationale rechtsorde. Ook de samenwerking van staten in een 'blok', waarin zij hun uiteenlopende belangen in één lijn proberen te brengen, is een stap in deze richting". En: "Kernwapens kunnen een onmiskenbaar oorlogvoorkomende werking hebben. Daarvan moet de politiek op verantwoorde wijze gebruik maken". (8)

NEGEREN?

Betekent dat dat de vredesbeweging de 140.000 CDA-leden en ruim 3 miljoen CDA-kiezers moet negeren? Natuurlijk niet. Al diegenen die tot de CDA-invloedsfeer behoren en mee willen doen met acties van de vredesbeweging versterken de strijd en zijn uiteraard van harte welkom. Daarvoor moeten acties en kampanjes worden opgezet, initiatieven worden genomen, zoals de afgelopen jaren werd gedaan. Maar dat is wat anders dan het **politiek** richten van de vredesbeweging op discussie met en beïnvloeding van het CDA. Leidende CDA-kringen willen best dat de vredesbeweging met het CDA in discussie gaat. Het rapport 'Vrede Wegen' is erop gericht de indruk te wekken dat het CDA naar argumenten luistert en genuanceerd denkt over vrede en veiligheid. Maar dat mag ons niet de ogen doen sluiten voor het feit dat het CDA al tientallen jaren de eerstverantwoordelijke is voor het defensiebeleid, het opvoeren van de defensieuitgaven, een loyaal NAVO-lidmaatschap, imperialistische optreden van Nederland (Indonesië, Suriname.....) en steeds weer nieuwe stappen in de waanzinnige wapenwedloop. Daarom buigt het CDA alleen voor de

vredeswil van de meerderheid van de bevolking als ze door actie en beweging wordt gedwongen. CDA-ers en CDA-sters kunnen bij bepaalde acties van de vredesbeweging best bondgenoten zijn, hét CDA als partij zeker niet. Wie vrede en ontwapening wil heeft bij het CDA helemaal niks te zoeken, zal het CDA tegenover zich vinden. De vredesbeweging moet dat duidelijk stellen en niet de beweging de mist in sturen door nieuwe illusies in het CDA te gaan kweken.

Robert Went

NOTEN

- (1) Zie ook het stuk van de anti-militarisme commissie van de SAP in 'De Internationale' nummer 21, december 1986. En recente nummers van AMOK, het blad van het Anti-Militaristies Onderzoeks Kollektief.
- (2) CPN-ledenkrant 7, september 1986, pag. 2.
- (3) Idem, pagina 6.
- (4) Zie bijvoorbeeld mijn artikel over het CDA in 'De Internationale' nummer 20, september 1986.
- (5) 'Vrede Wegen', uitgave wetenschappelijk instituut CDA, juni 1986, pag. 28-92.
- (6) Citaten De Ruiters uit 'Boekbespreking Vrede Wegen' in 'Christen Democratische Verkenningen', tijdschrift van het wetenschappelijk instituut van het CDA, nummer 1 in 1987, pag. 27-31.
- (7) Interessant is ook wat het IKV met het CDA-rapport gaat doen. Volgens het 'Kernblad' van januari 1987 gaat het Dagelijks Bestuur van het IKV bekijken "of het CDA-rapport 'Vrede Wegen' een basis voor een gesprek met deze partij kan vormen".
- (8) Vrede Wegen, pagina 73-74.

ERNEST MANDEL

The Meaning of the Second World War

De Tweede Wereldoorlog is de belangrijkste militaire en politieke gebeurtenis van deze eeuw.

Ernest Mandel toont in zijn nieuwe boek aan hoe de oorlog een uitdrukking is van de klassenstrijd. De nederlaag van de arbeidersklasse in Duitsland en Spanje heeft het karakter van de oorlog mede bepaald.

De Tweede Wereldoorlog is een zeer gekompliceerde oorlog, omdat er diverse conflicten tegelijkertijd werden uitgevochten. Dat gaf de overwinnaars de mogelijkheid om de ware aard ervan te verdoezelen. Een verdraaiing: De oorlog was een strijd tussen de democratie en de fascistiese diktatuur. De Griekse regering, die aan de kant van de geallieerden stond was echter een fascistiese regering.

De oorlog bestaat in werkelijkheid uit vijf verschillende oorlogen.

Een oorlog die tussen imperialistiese mogendheden werd uitgevochten. Tussen imperialistiese mogendheden en socialistiese. De bevrijdingsstrijd in de koloniën. Een anti-kapitalistiese strijd in de imperialistiese landen. Strijd in onderontwikkelde landen die uitgegroeid is tot een strijd voor het socialisme zoals in Joegoslavië.

Tot nu toe zijn er weinig kritiese bijdragen gekomen die de Tweede Wereldoorlog proberen te belichten vanuit marxistiese theorie. Dat maakt het boek van Ernest Mandel uniek. Het boek bestaat niet uit een opsomming van feiten. Vragen als hoe militaire beslissingen tot stand komen en waarom de Sowjet-Unie uiteindelijk de oorlog kon winnen wordt een verklaring voor gegeven. Er wordt verklaard waarom de gebeurtenissen op een bepaalde manier tot stand

zijn gekomen en niet anders.

Gebeurtenissen komen niet tot stand omdat bepaalde heersers zoals Churchill, Stalin, Hitler dat willen. Maar zij spelen wel een rol in het maken van de geschiedenis. Mandel werkt in zijn boek uit welke rol deze individuen spelen.

Dit goed leesbare boek is zeker de moeite waard.

Uitgeverij Verso, 176 blz. Prijs: f37,- (f32,50 plus f4,50 porto).

Rosa Luxemburg

Binnenkort komt de film over Rosa Luxemburg van Margarethe von Trotta in de Nederlandse bioscopen. Volgens de recensies is het een mooie film en wordt de rol van Rosa Luxemburg op een fantastiese manier vertolkt door Barbara Sukova.

Wat buiten het bereik van de film valt is de bijdrage die Rosa Luxemburg heeft geleverd aan marxistiese theorievorming. Daarom besteed de ISP boekhandel hier kort aandacht aan. Vooral omdat er nogal wat misverstanden zijn over wat Rosa Luxemburg nu eigenlijk vond.

Bijvoorbeeld waren het de stalinisten die Rosa voor een spontaneïste uitmaakten. Vele andere revolutionairen zullen dat ontkennen, maar vinden er toch wel een kern van waarheid in zitten. Dit is niet de enige vermeende misvatting die Rosa toegeschreven wordt. Ook wordt haar een pessimistiese wereldbeeld toegeschreven, omdat ze stelde dat het tijdperk van socialisme of barbarij was aangebroken.

Oordeel daarom zelf over Rosa Luxemburg's werk. Je zult zien dat Rosa een belangrijke bijdrage

heeft gedaan aan het marxisme en eerder dan Lenin en Trotsky haar kritiek op de sociaal-demokratie omzette in praktijk. Het is eigenlijk jammer dat er niet meer verkrijgbaar is van Rosa Luxemburg in het Nederlands.

Rosa Luxemburg speaks
De belangrijkste werken van Rosa Luxemburg in één bundel verzameld. Pathfinder Press, 473 blz. Prijs: f38,10 (f33,60 plus f4,50 porto)

Rosa Luxemburg
Paul Frölich
Een klassieke biografie over Rosa

in het Engels. Pluto Press, 352 blz. Prijs: f31,10 (f26,60 plus f4,50 porto)

Reform and revolution
Het bekendste werkje van Rosa Luxemburg. Pathfinder Press, 79 blz. Prijs: f16,60 (f13,60 plus f3,- porto)

The legacy of Rosa Luxemburg
Dit boek van Norman Geras is één van de beste bijdrages die uitwerkt wat het belang van Luxemburg's werk is en welke misvattingen er zijn. Verso, 210 blz. Prijs: f31,10 (f26,60 plus f4,50 porto)

TSJERNOBYL magazine

Toen de naam 'Harrisburg' na zeven jaar bijna was weggevaagd in de herinnering, sloeg de ramp van Tsjernobyl een ongemeen diepe deuk in het zelfvertrouwen van West-Europa. De gebeurtenissen in en rond de Russische kerncentrale trokken letterlijk sporen door West-Europa. De gevolgen van 'Harrisburg' waren vrijwel uitsluitend te voelen in de Verenigde Staten, waar het kernenergieprogramma bijna tot stilstand kwam.

Het is nog niet duidelijk of Tsjernobyl een even grote indruk zal maken op de Europese aspiraties voor meer kernenergie-toepassingen. Een aantal landen (Griekenland, Denemarken, Ierse Republiek) zeggen definitief nee. De grote kernenergie-kampioenen Frankrijk, West-Duitsland, België en Groot-Brittannië houden zich angstvallig koest.

En Nederland heeft voorzichtigheidshalve besloten om het hete hangijzer pas in voorjaar 1988 te behandelen in het Parlement.

Een jaar uitstel van een eerder genomen besluit. Of een jaar van bezinning om nieuwe energieplannen te ontwikkelen en ten uitvoer te brengen. Nieuwe energie zonder kernenergie.

Het Tsjernobyl-magazine zet op een rij wat er gebeurd is na Tsjernobyl, welke conclusies wij moeten trekken uit deze ramp, en welke opties verstandiger zijn.

Want ook al zou Nederland besluiten geen nieuwe kerncentrales te gaan bouwen, dan is Het Karwei nog niet afgemaakt. De twee centrales van Dodewaard en Borssele draaien nog steeds, de Ultracentrifugefabriek van Almelo mag worden uitgebreid, de deelname aan het Kalkar-project staat niet ter discussie, en in de jaren '90 stuurt opwerkingsfabriek Cogema in Cap la Hague het hoogradioactieve afval terug naar Borssele. Tsjernobyl zou het sein kunnen zijn voor de ontmanteling van alle kernenergie-activiteiten in binnenland en buitenland.

Tsjernobyl-magazine
40 pagina's/oplage 25.000
uitgave van Stichting Fonds
Milieuvriendelijk Energiebeleid &
Stichting Allicht

Bestellingen door middel van overmaking van f 2,50 op girorekening 101100 t.n.v.

*St. Fonds Milieuvriendelijk Energiebeleid,
postbus 7383, 1007 JJ Amsterdam*

*Voor 10 ex. of meer bestaat een speciale regeling.
Informatie schriftelijk op te vragen.*